

Deze tekstuitgave is vervaardigd door medewerkers van de Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen. De tekstuitgave vormt een onderdeel van de elektronische Woordenbank Nederlandse Dialecten (eWND), op www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/

{p.I}

HET DUMBAR-HANDSCHRIFT

{p.II}

{illustratie}

GERHARDUS DUMBAR,
JURIS UTRIUSQUE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
AC MAGISTRATUI DAVENTRIENSI AB ACTIS.
ANNO AETATIS XLIX.

Quae manus Artificis Dumbarum sculpsit in aere,
Oblita est meritae querneae serta comae.
Hoc Duce prisca patent, civem decorate Tubantes,
Tempora neglectae (proh dolor!) Historiae:
Diva tenax veri, scribentis praevia dextrae,
Doctaque sedulitas grande peregril opus.
Accipe, Posteritas, grata quod mente rependes,
Praeclaro tribuens praemia digna Viro.

P. VLAMINGIVS.

{p.III}

HET DUMBAR HANDSCHRIFT

Idioticon van het Overijsels in het einde der achttiende eeuw samengesteld door

GERHARD DUMBAR - DEVENTER
HERMAN SCHOLTEN - HAAKSBERGEN
EN JAN AREND DE VOS VAN STEENWIJK
VOLLENHOVE

Uitgegeven door

DR. H. L. BEZOEN
N.V. UITG.-MIJ AE. E. KLUWER - DEVENTER
MCMLII

{p.IV}

{p.V}

VOORBERICHT

DE zeventiende eeuw heeft geen wetenschappelijk woordenboek van het Nederlands voortgebracht, is niet voortgegaan op de weg die door Cornelis van Kiel, ook geheten Kilianus of meestal Kiliaan, was gebaad met zijn *Dictionarium van 1588*, daarna *Etymologicum sive Dictionarium genaamd*, en gedurende de achttiende eeuw was “Kiliaan” ook voor de geleerden het grote Nederlandse lexicon; de historieschrijver van Gelderland en burgemeester van Arnhem Gerard van Hasselt bezorgde er nog in 1777 een herdruk van even nadat, door de leden van de in 1766 te Leiden opgerichte *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, een “Beredeneerd plan” was ontworpen “tot het vervaerdigen van een Algemeen Omschrijvend Woordenboek der Nederlandse Tale”. Het bleef echter niet bij een plan, men sloeg de hand ook aan de ploeg, maakte uittreksels uit verschillende schrijvers, doorzocht oude oorkonden, handvesten, bracht gewestelijke woorden bijeen en ieder jaar, van 1774 tot 1794, werd er verslag gedaan “wegens het Woordenboek der Maatschappij”. Zo delen de gedrukte *Handelingen van 1778* mee, dat de heer Van Engelen aan de *Maatschappij* een *Verzameling van Overijsselsche Woorden* heeft bezorgd die door twee zijner vrienden te Deventer ten dienste van het *Woordenboek* is opgemaakt, dat die *verzameling* ter aanvulling in handen is gesteld van de heer Scholten en dat het zaak zou zijn van iedere provincie zulk een *Idioticon* te verzamelen. De *Handelingen van 1779* leren dat genoemde Scholten de *verzameling* nagekeken en ook “met verscheide aantekeningen en ophelderingen vermeerderd” {p.VI} heeft, zoals hij dat in 1780 zal doen met “eene *verzameling* van Overijsselsche en ook eenige Friesche woorden” die door de heer De Malnoë is ingeleverd. Beide, door Scholten vermeerderde, lijsten worden voorts aan de heer J.A. de Vos van Steenwijk te Vollenhove gezonden, die ze “met eenige aanmerkingen en bijvoegsels” weer aan de *Maatschappij* doet toekomen. In 1781 arriveert er een tweede “*Lijst van Woorden of Spreekwijzen*, meest te Deventer of daaromtrent gebruikelijk”, thans rechtsstreeks van Dumbar, die onderwijl tot lid der *Maatschappij* is benoemd; daarnaast komt er ook een *collectie* uit de Meierij binnen en worden lijsten van Walcheren en Vlaanderen weer rondgestuurd ter aanvulling. Als de sekretaris in zijn voorlezing van het verslag gewaagt van de derde door Dumbar gezonden *verzameling* is het 1782 geworden; die derde lijst wordt evenals de tweede toegevoegd aan de eerste *verzameling*.

In de gedrukte *Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden I (1887)* staat de *collectie* te boek als: “G. Dumbar Jr (?), *Lijsten van woorden en spreekwijzen* meest te Deventer in gebruik. Met aanmerk. 105 blz. 4°, en losse bladen 8° Obl. in port. – (115). Vgl. *Handel. 1778* bl. 9, '81 bl. 6, '82 bl.5”. Terwijl de *Handelingen* uitdrukkelijk en meermalen de lijsten noemen als afkomstig van Dumbar, plaatst de schrijver van de *catalogus* dus een vraagteken achter zijn naam. De heer F. J. Schellart, die enige jaren geleden een academische scriptie over het handschrift heeft gemaakt, wijt het vraagteken aan de omstandigheid dat een tweetal door Dumbar geschreven en te Leiden bewaarde brieven, van 1776 en 1794 daterende, een geheel ander schrift vertonen dan de woordenlijsten. Men herinnere zich daarbij dat de *Handelingen* spreken van twee vrienden van Van Engelen; daarom veronderstel ik dat de woordenlijsten geschreven of in het net zijn geschreven door een medewerker die achter het patronaat van Gerhard Dumbar Jr verborgen is gebleven. Intussen lijkt mij dat geen bezwaar om van het Dumbar-hs. te blijven spreken, naar Gerhard Dumbar, de geleerde, jurist, econoom en geschiedkundige, de patriot en federalist die in 1743 te Deventer werd {p.VII} geboren en er in 1802 overleed. Van 1770 tot de orangistische omwenteling in 1787 was hij secretaris van de stad, dan ambteloos burger en in '95 werd hij griffier van de provincie; de gebeurtenissen van Januari '98 brachten hem enige maanden in de gevangenis. Over zijn leven en zijn talrijke geschriften zie men o.a. *Nieuw Ned. Biografisch Woordenboek I 759-761*.

De verzameling bestaat uit een in blauw-grijs carton gebonden schrijfboek dat de drie lijsten van "Woorden en Spreekwijzen meest te Deventer of daaromtrent gebruikelijk" bevat. De eerste is voorzien van bijvoegsels van een andere hand, die blijkens het bovenstaande van Scholten stammen en die in de hier beneden volgende uitgave van het handschrift tussen [] zijn geplaatst; al wat in dit gedeelte tussen die teksthaakjes is geplaatst is van zijn hand, dat is van de hand van: Herman Scholten, die in 1726 te Haaksbergen werd geboren, sedert 1744 te Harderwijk studeerde, na 1747 proponent en predikant te Diepenheim en sedert 1765 hoogleraar te Leiden was, waar hij in 1783 overleed; in 1778 was hij lid van de Maatschappij geworden. Tussen de eerste en tweede lijst van Dumbar zijn bovendien "Aanmerkingen op de Lijst" enz. en "Vermeerdering van de Lijst" enz. gebonden van een andere hand. Blijkens de Handelingen en ook blijkens het schrift van een door de heer Schellart vergeleken brief is die toevoeging het werk van een van de oudste leden der Maatschappij: Jan Arend de Vos van Steenwijk, wiens leven evenals dat van Gerhard Dumbar leerde hoe "in onrustige tijden het verkrijgen van aanzienlijke ampten en wederom van dezelve verlaten te worden niet zelden in den omtrek van weinige jaaren op elkander volgen". Want nadat hij, in 1746 in Vollenhove geboren, aan de hogeschole van Utrecht zijn studiën voltooide en tot doctor in de rechten was bevorderd, bekleedde hij de ene hoge functie nade andere. Hij was beschreven in de Ridderschap van Overijsel, was o.a. korte tijd Thesaurier-Generaal van de Bataafse Republiek, lid van de Staatsraad, Landdrost van Gelderland, en ook nog Commandeur, later Coadjutor van de Duitse Orde. In 1813 kwam er, op het buitengoed De Oldenhof bij Vollenhove, een einde aan het leven {p.VIII} van de bedrijvige en geletterde man van wie de Handelingen der Leidse Maatschappij van dat jaar met grote waardering gewagen. In de van zijn hand stammende "Aanmerkingen" komen woorden (bede dienst, bengelen, bentert, benk, bissingen, bijslag, folmolen e.a.) voor, die in de lijsten van Dumbar ontbreken: vermoedelijk zullen die artikelen doelen op de collectie van De Malnoë die in de Handelingen genoemd maar niet in het Dumbar-hs. wordt aangetroffen.

In de druk heb ik mij de nodige vrijheid veroorloofd inzake invoeging of weglating van leestekens; op dat punt zijn vooral de bijdragen van Scholten nogal slordig. De vaak inconsequente spellingen zijn behouden; de titelwoorden worden, anders dan in het origineel, weergegeven met hoofdletters met een punt er achter. De boogjes en streepjes die de u's inz. van Dumbar sieren zijn weggelaten; dat moest ook gebeuren met de strepen waarmee Scholten de zachtkorte o placht aan te duiden.

Tenslotte rest mij nog de aangename taak mijn dank uit te spreken jegens de heer J.H. van Heek, aan wiens belangstelling het te danken is dat een uitgave van dit belangrijke handschrift tot stand is gekomen; zonder zijn royale steun zou daar stellig niet van gekomen zijn. Prof. Kloeke, de Leidse conservator dr G. I. Lieftinck en de heer F. J. Schellart ben ik erkentelijk voor de overige hulp die zij mij hebben verleend, het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde voor de toestemming die het mij gaf om het manuscript te publiceren.

Koevorden, Maart 1952.

H. L. BEZOEN

{p.1}

LIJST VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN MEEST TE DEVENTER OF DAAROMTRENT GEBRUIKLIJK

lieven. Bijvoeglijk naamwoord. Dit woord wordt bij de landlieden hier omtrent gebruikt en ik kan deszelfs beteekenis niet korter aanduiden dan met te zeggen dat het veel overeenkomst heeft met het Engelsche *cheerful*. Ik heb het niet alleen van menschen maar ook van dieren, b.v. van een hond die jegens zijn' meester kwispelstaartte, horen zeggen. Men voegt het nooit [adjective] bij een zelfstandig naamwoord. Dus zegt men wel: *Wat was hij*, of: *wat was de*

man of vrouw of het beest lieven! Maar niet [te weten niet in die betekenis]: het is een lieven man of lieven hond. [*Lieven* betekent blij, vrolijk, in zijn schik, dog schijnt zulk eene blijdschap aan te duiden welke een bewijs is van liefde en genegenheid voor dien of dat, welks tegenwoordigheid of verkrijging die blijdschap veroorzaakt; c. Mel. Stoke VIII vs. 1120, IX vs. 120.]

molferen. Een molenaar hier ten platten lande neemt geen geld voor het malen van der landlieden koorn, maar hij *molfert*, dat is hij schept een zeker gedeelte uit het ter male gebrachte zaad en behoudt dat als zijne belooning voor zich. Eigenlijk moest het *molsteren* zijn, want ik vind bij Kiliaan: molster, molter, pretium molarium etc. [*Molsteren* is ook gebruikelik; *molfer-kiste*, dus kiste daar de muller zijn koorn in doet; *molfer-vat*, vat daar hij dat koorn mede uit den romp schept; *molfer-zaad* is dat koorn zelf; *molfer-vrij* is iemand wiens koorn niet mag gemolferd worden.]

kwenne. Een koe die nooit gedragen heeft. Ten Kate 1 D. bladz. 22 A. telt dit woord onder de verouderden, doch {p.2} 't wordt hier omstreeks nog standvastig gebruikt. Hij spelt het quene. [En zoo spreekt men nog te Leiden; boertende noemt men eene onvruchtbare vrouw ook wel: ne *kwenne*.]

tuemig of **teumig.** Ik schrijf dit woord volgens de uitspraak die men het geeft ten platten lande in deze Provincie, waar het nog gebruikt wordt in de zelfde beteekenis die bij Kiliaan gevonden wordt op tomigh, otiosus, vacans. Van hier ook 't verb. act. *tuemen* of *teumen*, bij voorb. *tuem ij daar nog wat?* d.i. blijft gij nog wat op die plaats? [Men zegt in Twente: ik kan het niet *betuemigen* = ik heb er geen tijd, gene onleede toe, *het paard staat tuemig*, doet niets; de H.D. hebben zäumigh. --*Tuemen* heb ik nooit hooren gebruiken, maar wel *tueven* (toeven, vertoeven): *tueve ij daar nog wat*, d.i. blijft gij nog wat op die plaats? houdt gij u daar nog wat op? Mogelik is beide tuemen en tueven in gebruik evenals staven en stamen, boekstaven, stamelen.]

holting, marken, erfgenamen, gemeenten, schutters. De landerijen in onze Provincie zijn alle verdeeld in zekere districten die *Marken* genaamd worden. De eigenaren van de erven welke in eene van die Marken liggen noemt men met betrekking tot dezelve *Geërfden* of, en wel meestal *Erfgenamen* [of *goedheeren*]. Deze Erfgenamen hebben uitsluitend recht om de gemeene velden onder hunne Marke behoorende, die eigenlijk Gemeenten of, bij verkorting, onder de landlieden *Meenten* en *Meenen* geheeten worden, ten behoeve van hunne erven te gebruiken: en zijn daar tegen verplicht de wegen en weteringen die 'er door loopen, in goeden staat te houden, enz. De Vergaderingen, welke van tijd tot tijd door de Erfgenamen gehouwen worden, noemt ons Landrecht 2. D. tit. 27 *Markengerichten*: in den omgang zegt men *Erfgenamen-vergaderinge*, maar in Twenthe spreekt men van 't houden van een' *Holting*. De voorzitter in deze vergadering, of op een' *Holting*, en te gelijk de geene welke het voorname bestier der markenzaken in handen heeft, draagt den naam van *Markenrichter* of *Holt-richter*; zie 't Landr. Ibid. De *Schutters* zijn bedienden van de Marke, welke het aanbevolen {p.3} is toe te zien dat geene onberechtigden gebruik van de gemeente maaken enz. [Zulke Schutters heeft men niet in alle markten; palen welke de ene markt onderscheiden van de andere heeten *mark-paalen*; *hij is in alle markten beregtigd*, eig. iem. die in alle markten een goedheer of eigenerfde is, oneig. die overal, daar wat te halen is, zich weet in te dringen.]

vosper. Dat is voetspoor, teeken welk een dier gaande in de aarde nalaat; want, volgens 't onderrigt van een' boer uit Colmeschate, is het geen gewoonte dit woord van een mensch sprekende te bezigen. 't Is der moeite waard ook een boeren Spreekwijs, waarin dit woord meest en voornamelijk gebruikt wordt, te ontvouwen. *Hij heeft in een verkeerden vosper getreden* zeggen zij, wanneer ze een mensch, schaap, of ander dier ziek zien, zonder de kwaal te kennen of eene andere dan bovennatuurlijke oorzaak daar van te kunnen gissen; en hunne meening is deze. De plaats waarop een mensch vermoord is, ik zeg bepaaldelijk vermoord,

want als iemand wettig, het zij in oorlog, het zij van gerichts wegen, gedood is geldt het niet; zulk eene plaats heeft die eigenschap, dat, wanneer in 't vervolg eenig mensch of beest op dien zelfden dag van eenig volgend jaar, hoe lang ook daar na, en op 't zelfde uur en oogenblik waar op de moord geschied is, op die nootlottige plaats treedt, dezelve daar door op eene zekere wijze word aangedaan, waarvan zij, zeker zo min als van andere herssenschimmen, geen verder berigt kunnen geeven. Doch zij kennen de kwaal en kennen ook het geneesmiddel; 't welk hierin bestaat, dat een der bijwezenden in zijn slinker schoen zijn water maakt en zulks aan den Lijder te drinken geve. De boer, van wien ik dit heb, verzekerde mij, en ik heb geene reden om zijn zeggen in twijfel te trekken, dat hij dit middel zelf aan een' anderen, dien hij noemde, behalven ook wel aan beesten, 't welk gemeen was, had zien toedienen; en dat, hetzelfde geen goede uitwerking gedaan hebbende, men getragt had tot een ander van den zelfden aart toevlugt te nemen: men haalde namelijk in allen ijl een mes 't welk niet ver vandaar (in Epse) bewaard wordt en waar mede wezenlijk een

{p.4}

{illustratie}

Een bladzijde van het handschrift, door Herman Scholten van een kanttekening voorzien.

{p.5}

moord geschied is, met dit mes sneed men een stuk brood en dit moest de lijder eeten, om van den invloed van den kwaden Vosper verlost te worden: doch dit kwam te laat, de man was te ziek om het te kunnen slikken, en het was niet voor toen dat men in 't begrip kwam van een' heelmeeester te haalen, die den lijder genas. [In Twente zegt men *vöspel* (de klank der *ö* verschilt van *o* en *o* in *hol* en *vol*), het eerste deel van 't woord is mogelijk ene verkorting van *voet*; dat het nooit voor de voetstappen van een mensch gebruikt worde, durve ik niet verzekeren; *hij heeft in* etc. is mij onbekend {fnote*} De woorden *dat het nooit* enz. tot en met de woorden *mij onbekend* zijn (door dezelfde hand) in het handschrift doorgehaald. Deze kanttekening is door de commentator bij het begin van het artikel Vosper onder aan de pagina gezet; de volgende, blijkbaar de vrucht van nadere informatie in Twente, staat enige regels lager in margine. {/note}; *vosper* zou zoo veel kunnen wezen als *voetspoor*; de H.D. heten de *vospelen* van een hert ferte.] [In Twente gebruikt men 't ook voor de voetstappen van een mensch en de spreekwijs *hij heeft in ne kwaa vospel etraeën* wordt daar ook gebruikt van iemand wien schielik eenige ziekte overvalt en van wien men denkt dat hij behekt is, dog van de overige omstandigheden heeft men mij niets kunnen zeggen.]

smokkelen, besmikkelen. Ik vinde bij Kiliaan wel *smeeckelen*, *blandiri*, *palpare* en *besmackelen*, *maculare*; doch *smokkelen* en *besmikkelen* zoek ik 'er vergeefs. *Smokkelen* is bij ons sluik-handel drijven, waar van *smokkelaar* en *smokkelarij*. *Smokken* of *smokkelen* is in den gemeenzamen of boertigen spreektrant ook 't zelfde als of men zeide kussen en likken. De uitspraak van de *o* is *dof*. *Besmikkelen* gebruiken we voor eerst in de beteekenis van Kiliaans *besmackelen* en ten tweeden zeggen we *iemand besmikkelen* voor iemand een roes aanzetten. [In Twente is *smokkelen* etc. *sluiken* etc., *smokken*, kussen dat het klapt; de andere woorden zijn mij onbekend.]

grove krukke. Dus noemen de boeren het groote Abee in 't Abee-boek. Zij hebben ook een Spreekwoord, *de grove krukke van agteren lezen*, dat is vloeken. {p.6}

betoteren of **beteuteren.** Stelt Ten Kate 1. D. bl. 279 onder de verouwerde woorden. In passive zeggen wij nog dagelijks *hij was zeer beteuterd*. [In Tw. zegt men ook *betutteld*, *bedonderd*; *iemand beteutelen* is hem in 't net krijgen.]

starke, sterke. Een jonge koe die nog niet gekalfd heeft. Een *sterken-kalf* wordt met er tijd een *sterke*. [Als een kalf jong wordt, vraagt men of het een *starken-kalf* is of een *bollen*.]

nuuren. De koe *nuurt* of *staat vol nuurens* zeggen onze landlieden, om uit te drukken, dat ze ten eersten kalven zal. [Zoo veel te groter het geer en het vazel is, zoo veel te verder is ze met het nuuren; *ze begint te nuren*, *ze staat vol nuurens* en moet binnen 2 of 3 dagen melk worden

= kalven; *maannuuren*: als het gier der sterken, voor het eigenlike nuren bij 't wassen der mane groter wordt, zegt men: *de sterke maannuurt, 't is maar maan-nuuren.*]

dele. 't Welk Kiliaan door 't algemeene woord vloer verklaart, is in onze boerenhuizen bepaaldelijk de dorsch-vloer. [In Twente noemt men ze de *delle*.] Aan wederzijden van dezen vindt men de stallingen voor 't vee. Boven die stallingen liggen sparren, welken den naam van *slieten* dragen, dienende om 'er stroo of hooi op te bergen: en de zoldering door deze slieten gevormd wordt collective de *hilde* genoemd, welk woord ook bij Kiliaan te vinden is. [Den *balken* is de zolder boven de deele, de *hilde* is de zolder boven de stallen, welke doorgaans in 't afdak is, en zelfs wel onder den balken.]

hakke, hak. De hiel, het agterste deel van een voet. [*Iemand de hakken laten zien*, d.i. voor hem vluchten, weglopen; *ne hakke* is ook een werktuig daar het land, en vooral het veen, dat gebrand en daarna bezaaid zal worden, mede omgehakt wordt.]

hot en haar. Dat is herwaards en derwaards. De boer agter den ploeg, zijne paarden zo wel met de stem als den toom bestierende, roept *hot* als dezelve regts, en *haar* als zij {p.7} lings zullen wenden. In Twenthe gebruiken ze in plaats van hot *sti*. [*Haar* zal zoo veel zijn als hierheen, naar den voerman toe; wat *stie* en *hot* zij weet ik niet; *hot* zegt in Twente ook zoo veel als vord, gaat aan; *de ene wil hot en de andere haar* = zij zijn niet eensgezind.]

peerdedood. Het Gemeen te Deventer geeft dezen naam aan een dienaar of suppoost van den onderschout. Waarom weet ik niet. Te Zutphen meen ik, gebruikt men dit woord van de hondenslagers in de kerken. (Te Nijmegen noemt het gemeen den dienaar des onderschouts *molenkijker*, ook wel *bijnagel*, indien ik wel onderrigt ben. {fnote*} Deze toevoeging stamt, blijkens het geheel ander schrift, niet van Herman Scholten. {/note})

dobbert. Het ampt van kerkbewaarder, of gelijk men elders zegt hondenslager is te Deventer met dat van doodgraver vereenigd; en die dezen waarneemt wordt *dobbert* genaamd. In Friesland gebruikt men dubbe nog voor een kuil. Kiliaan heeft dubben onder de aarde, subdere subsolum etc.

tijen. Kiliaan verklaart dit onder anderen door tendere, ergens heen gaan, en in dien zin wordt het in Twente nog veel gebruikt. [*Hij tijde gauw naa huis; laat hem betijen*, dat is geworden, begaan; c. Melis Stoke, betijen, betijde is ook beschuldigen.]

motze. De Twentsche schippers geven dezen naam aan eenen zeer wijden overbroek die zij, varende, over hun anderen broek heen trekken.

dun-egge. De slaap van 't hoofd. *Egge* wordt hier en daar door 't Gemeen gebruikt voor zijde of kant. Kiliaan verklaart het door angulus. Hij heeft ook dunne, dunninghe, tempora, doch niet het hier gebruikelijke zamengestelde dun-egge. Heeft het bekende diefegge (fur foem.) hier mede eenige verwantschap? [*Zelf-egge, zelf-kante* = lijst, egge van 't mes, acies cultri; A.S. ecge, acies; dun-egge is de dunne egge van 't hoofd; in 't Psalt. AS van Spelman staat Ps. 131:5 *dunwengum, temporibus.*]

zigt. Een soort van zeis geschikt om koorn te maajen. {p.8} [Dezen heet ook *bouw-zicht*.] Een *plaggen-zigt*, die van eene geheel andere gedaante is, dient tot het maajen van zooden uit de heide. [In noordholland gebruikt men, zoo ik meen, *zegel* en *zegelen* voor zicht en met eenen zicht majen.]

plaggen. Zijnde eene soort van zooden, die egter meest van veldgrond gemaaid worden, en welker gebruik is dezelve met mist te vermengen en nadat ze dus een tijd gebroeid of gerot hebben op de akkers te brengen. [*Plaggenmest* is onderscheiden van *stal-mest*.]

schadden. Eene andere soort van zooden, die niet gemaaid, maar gestoken worden [niet op 't veld, maar op 't veen of veenigen grond]. Zij dienen den boeren in plaats van turf. Kiliaan vertaalt schadde dus ook door *cespes, gleba*.

nerf. [m.]. Erve, erf, nerf, nerve, bij Kiliaan superspecies cutis etc. Wij gebruiken dit woord voor de oppervlakte van sommige dingen als van leder en van den grond, wanneer het de bovenste vrugtbare korst beteekent. Men zegt ook de *nerf* van 't hout, bij voorb. *dat hout is*

van een fijne nerf. [Den *narf* of liever den *arf* van eene weide of hooiland is de bovenste korst, zoo ver gras en wortelen van 't gras zich uitstrekken; *narf* of *arf van leer*, die zijde daar 't haar op gezeten heeft; *de nerf van 't hout* is mij onbekend; de uitstekende vezelen van gezaagde en nog niet glad geschaafde planken noemt men in Twente den *arf* {fnote*} De woorden *de uitstekende* tot en met *den arf* zijn door dezelfde hand later aan de commentaar toegevoegd. {/note}; in Twente zegt men: fijn van draad.]

haaren. Een zeis of zigt scherpen door middel van een daar toe geschikt ijzeren hamertje. [Met eenen *haar-hamer* op een *haar-spit*; men zegt ook *de handen* of *lippen haren mij*; *de koe begint te haaren*; *haren en snaren*; haeren is roepen, schreeuwen; bij Notkerus is haran: roepen, clamare.]

zogjen. Voor Zweesrik. [*Het zoch.*]

varen. Men *vaart* in Overijssel in een vaartuig, het zij schip of wagen, maar men *rijdt* te paard. [*Gevaar*, rijtuig; *daar is veel gevaar*, daar komen veel rij-tuigen voor bij. Bij de A.S. betekende *faran* niet alleen varen op eenen wagen, maar {p.9} zelfs ook: gaan. *Vervaerd* wezen, worden, maken: verschrikt; bier een weinig *vervaerd* maken: een beetje warm maken {fnote*} De plaatsing van *vervaerd wezen, worden* enz. wekt de indruk dat die woorden later zijn toegevoegd, door dezelfde hand. {/note}.]

boeren-kool. [m.]. Bruine kool. In Holland eet men dezen kost onder den naam van *spruitjes*. [Deze zijn de uitspruitsels van kool of boerenkool; in Twente heeft men behalve dezen: *buis-kool*; *savoojkool*; *roode kool*; *bremer-kool* of *wurtsing*; *knol-kool* of *Arabische kool*; *bloem-kool*; *zomer-kool*, een olyzaad.]

gieteling. [m.]. Merel, een vogel. Den naam van merel kent men hier zelfs niet. Kiliaan heeft onze woord ook. [Men leert de gietelingen fluiten.]

pier. [vr.]. Voor aardworm, ook bij Kiliaan. Wij gebruiken 't woord ook voor de wormen die in 's menschen ligchaam gevonden worden. Van hier mede *pier-kruid* voor worm-kruid. [*Pieren-kruid* in Twente; *pier-rotte* appel, is wormstekig.]

utentut of **hutentut.** [m.]. Kroode, een olie-zaad. [In Twente zegt men *huttentut*; het wordt uit Riga's lijn gezift.]

poffert. [m.]. Een Poffert is een gebak, een gerezen koek in een taartpan of ten minsten een daar naar gelijkend keukengereedschap gebakken. De naamsoorsprong wijst zich van zelfs aan wanneer men Kiliaan [panne-koeken zijn zonder gest, gerezen pannekoeken met gest dog weinig gerezen, *pofferts* laat men eerst zoo veel ze willen rijzen eer ze in een pan gedaan worden; men bakt ze alle in dezelfde pan; eenen krentenpoffert, daar corenten in zijn] op pof inziet. Kiliaans *poffen* zijn te Deventer nog zeer bekend. Het is zeer fijn weiten brood.

rijze. Nomen collectivum voor takkebosschen. Een *rijzebosch* is een takkebosch, zie Kiliaan op Rijs. [Een *rijs*, een *rijsken*, in 't meervoud *rijze* of *rijzere*; een *bosch rijze*.]

brink. De groote Marktplaats te Deventer noemt men den Brink. Digt bij de boerenhuizen hieromstreeks ligt dikwijls een klein stukje groengrond zonder afgraving of omheining en dat draagt dan ook den naam van *brink*. {p.10}

keusselingen en **kuizen.** Zijn twee namen welken onze jongens aan hunne knickers geven. Kiliaan heeft *keusel* en *kuisel*. [De jongens in Twente kennen geene *köslingen*, maar *knickers* daar zij mede *knikkeren* of *bossen*.]

mate [v.], **maatjen.** Bij ieder boerderij hieromstreeks vindt men bijkans een stuk hooiland dat den naam van de *mate* of 't *maatjen* draagt, zonder dat men evenwel zeggen kan dat dezen generique woorden zijn om een hooiland te betekenen. In 't Engelsch meads, in 't Friesch maden, laag hooiland. [Ne *maat* of *hoof-maat* is een stuk laag en van ander land afgezonderd hooi-land.]

enk [m.], **esch** [m.]. Digt bij steden, dorpen of gehugten vindt men veelal een verzameling van bouwlanden, wel aan onderscheiden eigenaren toebehorende, doch door geene slooten of omheiningen van elkander afgezonderd. Dezen dragen hieromstreeks collective den naam van

enk, in Twente en elders van *esch* of *es*, masc. gen., bij voorb.: in den enk, in den esch. Zoude Kiliaans enckel, enckle: juvenis arator, hier mede eenige gemeenschap hebben? [Een grote kamp, hoog bouwland waarin geene gravens of heggen zijn, is in Twente *nen esch*, al behoort hij éénen eigenaar toe en al wordt hij van éénen boer bebouwd.]

kif. [onz.]. Gemaalen eek, door de loojers gebruikt wordende. In Holland zegt men run.

Kiliaan heeft rund, rind, enz.: cortex. Kif is foem. gen. [In Twente neutr. gen.

{fnote*} Vermoedelijk moeten de laatste twee woorden aldus gelezen worden; zij zijn evenwel zeer onduidelijk. {/note}. [Kif is eek dien de loojers al gebruikt hebben en daar de kracht uit is, althans in Twente.]

eek. Is boomschors. [Eek is de schors of bast van eiken of eekenbomen.]

palm-dorentjen. Een kapelletje, papillon.

koert. Koer, koer-torn : specula, en koer-wachter: speculator bij Kiliaan. De toornwagters te Deventer, thans voor een trompetter verwisseld, droegen nog voor weinig Jaaren den naam van *koerts* en zij bliezen op een hoorn. Een herberg niet {p.11} ver van de stad, weleer, gelijk nog te zien is, tot een Wagttorens gediend hebbende, heet nog heden 't *Koer-huis*. Kerk. en Wereltl. Deventer bl. 25.

armen-jager. In deze Provincie en ook op de Veluwe, noemen de boeren dus den Ambtsdienaar of den dievenleider van 't Ambt. Op de bedelaars te passchen is ook zijn voornaamste bedrijf. [Op zommige plaatsen zijn eenigste.]

knoffelen. *Verknoffelen*: kreuken, in wanorde brengen. *Het linnen is geknoffeld* of *verknoeffeld*. [In wanorde brengen komt hier niet te pas; het wordt gebruikt van papier, linnen, klederen etc.; *knötteren* is omtrent het zelfde.] Het valt eenigszins in 't boertige wanneer men iemand dreigende zegt: ik zal u eens *knoffelen* [of *knuffelen*: niet hard slaan, maar als 't ware in malkander drukken].

pinke. [vr.]. Een- of tweejaarig rund, os of koe; ook bij Kiliaan. [*Pinke* is ook een langwerpige rond houtjen, aan beide enden gescherpt, daar de kinderen mede spelen of *pinken*; *de pinke uitslaan*, *naaslaan*, *opbrengen*, *vangen*.]

enter. Een eenjarig paard, bepaaldelijk. Het wordt in Kiliaans algemeenen zin niet gebruikt. [*Enter* is in Twente niet bekend (een *jaarig vul* zegt men), maar wel *een-winter*, d.i. een schaap van één jaar oud; enter is verkort van één-winter; de Ouden telden de jaren bij de winters, zeven winters waren 7 jaren.]

gente. [m.]. Een mannetjes gans; ook bij Kiliaan.

weeke. Het mannetje van de eend, ook bij Kiliaan. [Nen *waek*, den *waek* zegt men in Twente.]

keu of **keun**. Een bigge, jong verken. [In Twente zegt men een *keuken*.]

jent. Zie Kiliaan op Ghent, want wij gebruiken 't in dien zin.

heillever. Een oojevaar. Ik vermoede deze benaming haren oorsprong te ontleenen van het bijgeloof der boeren, welken het als een waarborg van voorspoed aanmerken wanneer dit dier hunne huizen of boomen met zijn nest vereert. Kiliaan heeft Heilover. [In Twente noemt men den oojevaar *stork*.] {p.12}

emten. [vr.]. Mieren; ook bij Kiliaan. [*Emten eijere*, *emten-nest*; in Twente zegt men ook *miig-emten*; het zelfde als *pis-mieren* en *mier-zeiken* bij Kiliaan, want pissen, miigen en zeiken is 't zelfde namelijk mejere, mingere, urinam reddere.]

empten of **emptig**. Adject. Het valt niet gemakkelijk het gebruik van dit woord naauwkeurig te beschrijven. Men gebruikt het van iemand die ongemakkelijk, ligt geraakt, gemelijk of kleinzerig is. Men ziet dus dat het een physique en een morele hoedanigheid kan aanduiden. *Hij is zo emptig* zegt men omtrent met het zelfde oogmerk als wanneer men iemand kruidje-roer-me-niet noemt. [Als men een nest van *Sprokerten* of boschmieren, welke grote hoopen van sprokken bijeen dragen, maar even aanraakt, zijn de emten aanstonds in rep en roer; zij zijn dus zeer ligtgeraakt; mogelijk komt hier van *emptig*; *sprokken* zijn dunne, zoore = dorre houtjes of takjes van bosschen en bomen.]

ulk. Bonzem. Putois van Buffon. Dit wordt ook overdragtig gebruikt. Al boertende noemt de moeder haar kind een *ulk* om desselfs snedigheid of loosheid uit te drukken. [Men noemt iemand *ulke-doof*, die zich zich doof houdt; c. den hazenslaap slapen; het woord *bunzing* heeft men in Twente niet dan in: *hij stinkt als een bunzing*.]

steenmotten. Pissebedden. Te Groningen zegt men *motsteenen*. Kiliaan heeft *motte*. [In Twente heet men pissebedden *motten*.]

immen, ijmen. Subst. plur. Bijen. Een *immeker* of *ijmker*, iemand die bijen houdt. Kiliaan heeft ook in sing. *imme*, doch dit heb ik nooit hooren gebruiken. [In Twente zegt men nooit éne, twintig, honderd iimen voor 1, 20 of 100 bijen, maar hij heeft *eenen iimen, 20 of 100 iimen* = zoo veel korven met bijen; *ymen* houden; *ymker, ymshuve*.]

glazemaker. [m.]. Korenbout; Fr. Demoiselle.

tukkertjen. Kneutje. [*Nen grijzen tukker, nen gellen (geelen) tukker*.]

vorgtvul. Merrie-veulen; vul is altoos gebruikelijk voor veulen. [In Twente zegt men een *maerenvul*, een *hengste-vul*. {p.13} Wat *vorgt* zij is mij geheel onbekend. In Twente noemt men een maerenvul tot dat het vier jaar is: *ne vólke*.]

akkermaals hout. Eiken hakhout. Waarschijnlijk voert het dezen naam omdat het doorgaans rondsom de bouwkampen gepoot wordt, wanneer men het een *akkermaals hegge* noemt. Een *akkermaals bosch* is een stuk land, welk 'er geheel mede beslagen is. [Men zegt ook *akkerhout* en *akkermaal*, voor akkermaalshout.]

kamp. [m.]. Een kamp of bouwkamp is een stuk bouwland, door een sloot of andere afscheiding van 't naburig land afgezonderd; ager, arvum volgens Kiliaan.

graven. [m.]. Masc. gen. een sloot. Zie Kiliaan op graf en grave. [*Nen tochtgraven*, d.i. graven daar 't water doorloopt, waterleiding; c. Alem. agetucht en gloss. Schelt. en bij Kilian.]

everdas. [yr.]. *Everdesse, everdisse*. Haagdis. [*Aeverdassche* zegt men in Twente, *aeverbaeze* is bosch-beze; everwortel, everzwijn bij Kiliaan; *ever* schijnt iets wilds te beduiden.]

weite. Tarwe. Ook bij Kiliaan. [In Twente is *weite*: boekweite, *witte weite*: tarwe. A.S. hwete Chron. Saxon. pag. 156, 157.]

bruins-berend. (Uitspraak Broenen-Berend). Waterkruizemunt.

brummels. Braambeziën. *Brummelbosch*, braambosch. [In Twente is *braam* een gewas 't welk peultjes en daarin kleine boontjes draagt, genista; *brummel-doornen, brummel-bosschen* dragen *brummel-baezen*; een *brummelbosch* duidt ook iets aan dat zeer verward is, bij voorb. als twee kooplieden over en weer rekeningen hebben daar niet wel uittekomen is.]

eilooft. [m.]. Klimop, Hedera. [Kleve, klever, klyf, kleverboom, klemmer-boom, vaele, veile, hieft, alle bij Kiliaan; *eilooft* om dat men de paasch-eieren in een afkooksel van klim-op verft.]

filetten. Angelieren.

keuter, kater, kotter. Een boer van een minder
{p.14}

HERMANNES SCHOLTEN. HAAKSBERGA-TRANSISILANUS.

{illustratie}

THEOLOGIAE PROFESS. ORD. XVIII JUNII MDCCLXV.

NATUS XXVII MAJ MDCXXVI.

OBIIT XI OCTOBRIS MCCCLXXXIII.

{p.15} soort. Hij heeft meestal geen paarden, doch somtijds één. *Keuterstede* is de plaats of hoeve die hij bewoont. Eng. cottager. [In Twente zegt men *nen korten, ne korter* of *kotterstae* (ae is bij mij altoos éta), doch men schrijft katerstede; mogelijk is het het zelfde als curtis, cortis, bij de oude Alem. en Franckische schrijvers.]

vaalt. [vr.]. Mest-vaalt. Een uitgeholde ruimte in de aarde, welke ieder boer bij zijn stal heeft en waar in hij zijn mest bergt. [*Vaald* is fem. gen.]

aalte. [vr.]. De pis van 't vee [zie pag. 28 {fnote*} D.i. pag. 28 van handschrift = hier blz. 25. {/note}]

miegen. Pissen. Een laag woord. Kiliaan heeft het subst. mieghe, mijghe [*miigen, meeg*; te Deventer gebruikt men ook *zeiken, zeike* voor pissen en pisse].

vrugten. In 't gemeen, een land of akker op de eene of andere wijze afschutten; meer bepaaldelijk doorgaans voor omtuinen of 't leggen van doornen rondsom den akker. De *vrugt* is de tuin of de doornen die om den akker gelegd zijn. [*Dat land is goed in de vrucht.*]

[**vruchten.** Vrezen. Ik vruchte = vreeze. Hiervan godvrucht, godvruchtig; H.D. forchten, A.S. forhtun, Alem. forahntan, Dan. frycte, bij Kil. vorchten, vruchten, c. Datheen Ps. 33:9.]

weezeboom. [m.]. Een lang hout, in 't lange over een wagen met hooi of koorn gelegd en vast gebonden wordende om 't afvallen voor te komen.

guuren. Langzamer hand uitvallen. Bij voorb. als men een bundel koren draagt, kan het zaad uit de airen *guuren*. [Rogge als ze zeer droog is, garst, haver, koolzaad guurt door enen zolder welke niet heel dicht is. Als den gast of de garve omvalt, guurt de rogge uit de aaren en valt op den grond.]

garst of **gast.** Vier, zes of agt garven koorn tegen elkander opgezet om te droogen; *garsten* of *gasten*: de garven dus aan garsten of gasten zetten. [In Twente is *nen gast*, niet garst, nooit meer dan van 4 garven. Vandaar *ne gast* {p.16} *peren, appels, eijeren*, d.i. vier peren etc.; gast en garven is manlik, het andre vroulik.]

garve. Een bundel stroo met het koorn er in, in onderscheiding van een schoof, waar het uitgedorst is. Zie Kiliaan op gaerwe. [*Land op de garven zagen of bouwen, de garve geven* = in plaats van huur of pacht van drie garven ééne of van vijf twee aan den eigenaar geven; het eerste heet *de ligte*, het andere *de zware garve geven*; *de garve uitsteken*: op elken derden gast als den landheer toebehorende een rijs steken; *garfzaad*: koorn dat van die uitgestokene garven gedorscht wordt.]

vimme. Honderd garven [of 120 op andere plaatsen. In Twente *viime*].

garf-kamer. Zie Kiliaan op gaerw-kamer. De consistoriekamers dragen hier nog heden dien naam.

gast. [vr.]. Een gast eieren is een getal van vier.

miere. Bloedpissing in beesten. Het beest is *mierig*. [In Twente: *het bloedaalt, het is aan 't bloedaalen*.]

gellig. Voor gallig wordt in de eerste beteekenis veelal gebruikt met betrekking tot een zekere ziekte onder de schapen, maar men bezigt het ook in 't algemeen voor ongedaan, ziekelijk, bij voorb. *hij ziet er gellig uit*. [*Galle* is eene laag op den grond groeiende, kleine, roodachtige, zelfs op den middag smerige en kleverige plant, waarvan de schapen, als ze die eeten, *gellig* worden; *hij zal zich gellig eeten* = door te veel appels etc. te eeten maaken dat hij mager worde, er bleek uit zie etc.]

wierig. Levendig, lustig. [In Twente *werrig*; een *werrig* kind, kuiken etc.; *hij ziet zoo werrig uit de oogen*. Ik weet niet dat het van volwassene menschen gebruikt wordt; c. wieren, videre, bewieren, bekijken bij Kiliaan.]

begaavinge. Een toeval van flaaute, zwijm of stuiptrekking. Men zegt: *hij had of kreeg een begaavinge op 't lijf*. Een paroxismus van de vallende ziekte zou men eene begaavinge noemen. [*Begavinge* is geen gemeene flaaute maar vallende ziekte; ik meen ergens gelezen te hebben: met pest begaafd. Kiliaan heeft *gave Gods: pestis* etc.; zie Huydecoper Mel. St. I pag. 350.] {p.17}

verweelderen. Verwelken. [Dit woord ken ik niet. In Twente zegt men *verwelken* en ook wel *verzaluwen*.]

dissel. Stroef, onhandelbaar manspersoon. [Nen plompen dissel.]

sadde of **sedde.** Een ander scheldwoord. Ook wel *sadaas*. Men zegt het van iemand die korzel, tergziek, grillig is. In Holland kat-aas ('t welk hier ook wel gebruikt wordt

{fnote*}Deze toevoeging is, blijkens het schrift, niet van de Twentse commentator.{/note}).
[Een *seddeken* is een klein mensch, koe, verken etc., een *sadaas* een klein dog kwaadaardig mensch; een *kat-aas*, die gedurig krakkeelt en nog erger is dan een sad-aas. Tw.]

kregel. Korzel. Het word ook wel in een goeden zin gebruikt van iemand die wel oppascht, naauwkeurig op zijn zaken let. [*Een kregel paerd*, dat niet lui is.]

soebes. Nagenoeg het zelfde als *lobbes*. Maar *lobbes* schijnd wel zo veel het denkbeeld van goedaartigheid in te sluiten, *soebes* dat van lomtheid of étourderie.

kuieren. Beteekent hier niet alleen wandelen, maar ook praten. Kiliaan heeft ook *confabulari*. [Van de enden zegt men ook dat ze *aan den waek* (woerd) *kujjeren* als zij door zeker geluid te maken en rondom denzelfden te zwemmen te kennen geven dat zij het met hem houden.]

wagten. Tijd hebben. Bij voorb. *ik kan 't niet wagten*: ik heb geen tijd. [*Wachten en waaren*, een term gebruikelik in opdrachtsbrieven.]

tuigen. Heeft tweederlei beteekenis. De koopman zegt: *ik kan 't niet tuigen daar voor te geven*, wanneer hem te weinig voor zijn waar geboden wordt. *Ik kan niet tuigen koets en paarden te houden*, zegt iemand wiens inkomsten daartoe niet toereikend zijn. Dit laatste is het Engelsche I can not afford it. [Dit woord heeft in Impf. *tuigde*, *etuigd* of *etuugd*; van *tuuën* voor tuugen zegt men *toog*, *etoogen* = trok, getrokken.]

langen. Geven, aanreiken. Kiliaan heeft het ook in deze beteekenis. [Hand-langer.]

los. Open. De deur los doen, d.i. openen. {p.18}

lugte. Lantaarn, die gedragen wordt of hangt; van de lantaarnen op straat wordt het niet gebruikt.

tweelichten, tweedonkeren. Kiliaan heeft *tweelicht*, *crepusculum*. Wij zeggen *in twee-lichten* en ook in *twee-donkeren* voor schemer-avond. [*In den tweelichten, in den twee-donkeren*, entre chien et loup.]

tuntelen. Hoetelen, talmen, iets zeer langzaam verrigten. Dit woord heeft dikwijls ook iets van 't denkbeeld van futzelen in zig. [*Tuntelen*, iets doen dog niet beschikken; *tuntel-werk*, werk daar men niet aan schikken (vorderen) kan; *tunteler*, die gewoon is te tuntelen.]

bot. Been (os), plur. botten. Wij gebruiken been niet dan voor crus. Kiliaan heeft ook bot (os). [*Bot-bijle*, daar men botten mede hakt, ook van iemand die veel werk doet; *zich afbottelen*, afarbeiden.]

bleekes. Mazelen. Men geve hier aan ee den klank der Grieksche êta. Men spreekt hier even eens uit bleekes, d.i. blaadjes, folia. [In Twente zijn *blekken*: mazelen, *blēkken* is baffen, blaffen; *blaekes* voor blaedekes: kleine bladen, *exigua folia*. In Twente verkort men de lange klinkers en verdubbelt den medeklinker; te Deventer verandert men ee in ae en oo in āā: koooken, Twente kokken, Dev. kāāken.]

keren. Met een bezem of schuier veegen. Ook bij Kiliaan. Men zegt een huis of kamer uitkeren [uitkaeren], een kleed afkeren [afkaeren]. [*Keeren* is weerom keren en ook weerom doen keeren, geld uit keeren; *keeren* wordt ook gebruikt van bier en water: *het bier, het water keert*: schift eer 't gekookt wordt.]

reepe. Streng of zeel waar aan het paard trekt. Kiliaan heeft reep in de algemeene beteekenis van touw.

reupe. Ruif, waar uit de paarden hooi eten [of liever waaruit de paarden 't hooi *reupen*, *afreupen*: uittrekken om het te vreten; *reupen* wordt gebruikt voor gras met gehele handen vol aftrekken, afplukken].

roppen. Vellere, caspere, vellicare, zo als Kiliaan 't ook uitlegt. Een *gans roppen* is de konst-term der boeren voor een {p.19} gans de veëren uitplukken. [*Plukken* is alle veeren schoon uitplukken; *roppen*: de grootsten uitplukken, de kleinen laten zitten.]

froesselen. Een jongensuitdrukking voor uit kortswijl worstelen. [In Twente zegt men *vroeschelen*; van worstelen, worschelen, komt door de gewone verzetting van r: wroschelen,

wroeschelen, en op zijn Twentsch, daar men wr niet gebruikt: vroeschelen; c. wrastelen, wratselen bij Kil.; wrisil: worstelaar, Oudd. achter Sewels Spraakkunst.]

goor. Locus paludosus bij Kiliaan. Sommige hoeken in de Gemeenten waar van hier voor gesproken is, geeft men in deze Provincie nog den naam van het Goor; ondertusschen geloof ik niet dat men 't woord ooit gebruikt zonder er zekere bepaalde plaats door aan te willen duiden. [Ik meen dat die plaatsen doorgaans wel laag dog met gras bewassen zijn. Mogelijk heeft de stad Goor hiervan haren naam.]

stoete. Beteekent hier thans zeer fijn roggen brood. Vergelijk Kiliaan. Het wordt door de landlieden gebakken. [De dorpelingen heten de boeren uit minachting wel *boeren stoeten*.]

weggen. Tarwen brood. Zie ook Kiliaan op Wegghe. [*Weggene-melk*: gekookte zoete melk daar witte brood in gebrokt is; *het is nog in de weggen-wecke*: 't zal nog wel erger worden, van kinderen die eerst onlangs op school, bij een ambacht of in dienst gekomen zijn en juist niet altijd zoo zacht en vriendelik zullen behandeld worden, maar ook eens in de *broodweke* komen.]

wiege. De ter waterloozing dienende opening tusschen twee naast elkander staande huizen [Kiliaan heeft krimpe: pletse], welker wanden zich niet raken. [In Twente zegt men *gruppe* en daarvan heet ook te Deventer *grupaas*: een popjen of tonnetjen dat zich in de groepen ophoudt en waaruit de drek-bijen voort komen.]

dauwelen. Stoejen. Dit laatste schijnt mij egter ruim zo veel beweging en gedruis in te sluiten. [*Dawwelster, dawwelig, gedawwel*; stoejen geschiedt van staande, gaande of lopende, dauwelen ook van zittende.] {p.20}

dutten. Is ons niet volkomen onbekend in den zin van delirare dien Kiliaan opgeeft; maar wij gebruiken 't voornamelijk voor dommelen of onvast slapen. Dus zegt men ook *een dutje houden*, d.i. een slaapje. [*Gedutten Schillink* = geklopten schelling; *op dien schelling is geen dut; een valschen dut; dutten*, ergens eenen dut in slaan.]

feil. Dweil. Zo ook feilen, verb. act. dweilen [van vaegen, vaegelen, vaejelen, veilen, feilen, feile, gelijk van dwaegen, dwaegelen, dwaejelen, dweilen, dweile.]

koeze. Knods. Zie Kiliaan op Kudse. [*Koote koeze slaan*: met ene koeze eene koote wegslaan als een ander die in den pot, eenen kuil wil drijven, jongensspel.]

trippen. Vrouwen klompen, van boven geen hout, maar een lederen overtrekzel hebbende. Ook te vinden bij Kiliaan.

hennekleed. Doodkleed. *Verhennekleden*: afleggen. [Mogelijk voor heen-kleed, dat men aan heeft als men heengaat en de lange vaard vaart; de klank der e evenwel is anders in hen, heen, dan in hennekleed; te Leiden, zegt men *wade*.]

klunderen. Een boertig woord, welk ik niet dan in zijn gebruik weet te omschrijven. *Hij liet het braaf klunderen*, zegt men ten naasten bij in den zelfden zin als: hij smeed braaf drek aan den want, of diergelijk. Van iemand die zijn zaken laat in 't war lopen, of dien men van gebrek aan omzigtigheid beschuldigen wil zegt men ook: *hij laat het maar klunderen*, enz. [In Twente wordt *klunderen* gebruikt voor water of ander vocht, 't welk ergens uitloopt en dat doende enig geluid maakt; van eenen mensch die onbedachtzaam en veel spreekt en dus ook veel verhaalt dat hij behoorde te zwijgen, of dan zelfs vele onwaarheid vertelt zegt men ook: *hoe laat hij 't weer klunderen*.]

spijs. Speksel. Ook bij Kiliaan. [*Spijjen*: spuwen; *de slange spyt fenijn*, daarvan: *spy-feniin*: zeer kwaadaardig vrouwspersoon.]

naagel (uitspraak neegel, ee voor êta). Spijker. Naagelen, verb. act. spijkeren, 't welk Kiliaan ook heeft. Naagelvast, mede bij hem te vinden, is een rechtsgeleerde term. Wanneer {p.21} een huys verkogt is, word al wat [grond- en] nagelvast en niet uytbedongen is, voor mede verkogt gehouden. [Een *spiiker* is in Twente een soort van gebouw, zie Kil.; *spiikermate* heeft 104 schepels op 't last. *Dat gat zal ik hem wel vernaegelen*: ik zal hem dat wel verhinderen.]

Een paard vernaegelen, het canon vernaegelen, hoef-naegel, zolder-naegel, staaknaegel, latte naegel, schoe-naegel.]

kaa. Een vogel. Kiliaan zegt kae, ka, j. kauwe: Monedula. Men zegt ook wel *toren-kaa*, om dat ze veel aan de kerktorens huisvesten.

kaa-dijk. Ook bij Kiliaan te vinden, beteekent hier een lager dijkje, zo als wel om de buijtendijksche landen gelegd wordt om dezelve voor 't zomerwater der rivieren te beschutten. [*Kaa* is zekerlik voor *kaade*.]

welle. De algemeene beteekenis hier van heeft Kiliaan op Welle, Walle, doch 't is aanmerkelijk, dat te Deventer zo wel als te Zutphen de weg of straat, die tusschen de stadsmuur en de rivier loopt, de *Welle* genaamd wordt. Men zegt: hij ging *op* de Welle. *Welzand* beteekent hier het arena instabilis van Kiliaan.

schoer. Regenbui. Eng. shower. [*Een zwaar schoer, donder-schoer, een hagel-schoer; schoer* is veel meer dan regenbui; Kil, heeft scheur-regen: plas-regen; den zwaarsten regen die er valt noemt men een schoer; men zegt: *Daar komt een schoer op, het trekt verbij, in 't zuiden hangt een zwaar schoer, als de wind onder dat schoer komt* wil 't sterk regenen, etc.;

A.S. scur, scuras, Ps. 77:49, hagal-scure Ps. 104:30.]

schiw. Molik. Kan dit van schuwen komen? Immers zeggen wij nooit dat het paard schiw maar wel dat het schuw is. [Ook *menschen-schuw* en *iemand schuwwen*, 't gebruik wil dit; zoo zegt men kolde, kelte, kille waterstromen; molik is voor monlik, monliik, eenen man gelijk, A.S. manlic, monlic, statua, imago, effigies humana, M.G. manaleik, manleik, een beeld, zie Jun. Gloss. Goth.]

schind-meere. Volgens de uitspraak, anders schind-merrie. Een knol, slegt paard, welk niet te goed voor den

{p.22}

{illustratie}

{p.23} vilder is; schinder is in 't Hoogd. vilder, en wordt hieromstreeks, zo ik meen, ook wel enkel gebruikt. [In Twente zegt men *viller*, dog verstaat doorgaans ook het woord *schinder*; te Zwol heet de viller: *rood-scheller*, om dat als de huid van eene krenge afgescheld is het vleesch rood laat; in 't Sticht is krengenslachter ook zoo veel als viller. Voor schind-meere zegt men ook wel een *oud hond-aas*: een paerd dat niet te goed is om gevild te worden en dus den honden tot aas of spijs te strekken.]

proesten. Het eenig gangbaar woord voor sternutare. Kiliaan zegt rondelijk dat het Hollandsch is. [Men gebruikt het ook van iemand, welke iets horende, waar door hij zich beledigd acht, begint op te stuiven, in toorn te ontsteken, en dien met woorden driftig aan te duiden.]

ploeteren. Grauwen, uitvaren. Misschien van 't Hoogd. plaudern. [*Ploeter-dier*: iemand die zeer winderig en bulderig is in 't spreken.]

[**pletteren.** Sax. pladderen: met een schel geluid onophoudelik praten.]

gepse. Een gepse of een gepse vol is zo veel als beide handen nevens elkanderen gehouden vatten. [De gepse is de holligheid, welke gemaakt wordt, als de beide handen omgekeerd en de vingers om hoog gestoken worden; *ne gepse vol* is zoo veel als die holligheid bevat; H.D. göspe; Fris. gaps, gaspe, bij Kiliaan: handvol.]

grinte. Kleine keitjes. Eng. gravel. [In Twente is *grinte* het grofste van meel daar de bolsters uit zijn.]

grepe. Mestvork. Zie ook Kiliaan. [In Twente verschilt greepe en vorke: de eerste heeft drie en de andere twee tanden. Men heeft vier soorten: *mestgrepen, turfgreepen, spaangreepen* en *held-greepen*. De beide eersten hebben dunne rondachtige, de andere breede en platte tanden.]

giebeltjes of **gijbeltjes.** Klugtjes, fratzen. Voornamelijk gebruikt men *giebeltjes maken* voor verdraaiingen van 't aangezicht of figuren met de handen gemaakt om een ander te

bespotten: faire la moue. [Giebeltjes zijn hetzelfde of bij naa hetzelfde als babbelguichjes.] {p.24}

grijnen. Ik green, gegrenen. Schreien. Ook bij Kiliaan. [Te Deventer wordt grijnen alleen gebruikt om het wenen van menschen aan te duiden. In Twente *huilen* en *grijnen* beide, dog het eerste meest; van honden zegt men overal dat ze huilen.]

gier. Het uier van de koe. Neutr. gen. [In Twente zegt men het *geer*, dog het geer van eene geslagte koe heet men de *spunne*; sponne, spunne, vetus: borste, mamma, uber, Kil.]

krisselbezen. Kruisbezien. Zie Kiliaan op Kroesbesie. [Men heeft witten en rooden.]

klijen. Boekweiten-klijen zijn de doppen van boekweit. Ik weet niet dat men het ten aanzien van ander koorn gebruikt. Ondertusschen heeft Kiliaan het in de algemeene beteekenis van zemelen.

hellig. Boos, toornig in een hoogen graad. [Hier van daan: *helligheid*, hevige toorn; met iemand *helligen*: krakkeelen; *zich verhelligen*, zich met krakkeelen vermoejen, afmatten.]

hemeltjen. Kreekel, cicada. [Die krekels welke zich in de huizen bij de schoorsteenen of in dezelve ophouden, een *heemken*, mogelijk van heem, haam, heim ook huis, of van hemen, bedekken, verbergen: geheim, hemel.]

slage. In Twente voor wagenspoor.

spogten. Kerk-duiven. Wilde duiven.

spinde. Kas, waar in boter, brood en andere eetwaren bewaard worden. Ook onder anderen in dien zin bij Kiliaan. [*Brood-spinde*, kaste daar 't brood in bewaard wordt; spenden, spinden bij Kil., ausspenden H.D. is uitdelen.]

spint. Een vierde deel van een schepel. Zie ook Kiliaan. [Vier spind is één schepel, vier schepel één mudde, 22, 25 of 26 mudde één last; een *spind-vat*, daar een spind in gaat.]

[**slaage.** Betekent in Twente niet een wagenspoor, dat noemt men een *spoor* of *spaar* en *wagenspaar*, maar het wordt gebruikt van eenen voerweg (rijweg) die veel gebruikt is en een open spoor heeft. Als de voerlieden zien dat twee wegen, waar eene naar een of ander huis loopt en weinig bevaren (bereden) is en de andere naar eene stad loopt, althans sterk {p.25} bevaren is en open spoor heeft, zich scheiden, zeggen ze van den laatsten: *hier gaat de slaage heen*, deze is de weg die hetmeest gebruikt en ingeslagen wordt; *helleslaage*, *helleweg*, *heirbaan* betekenen de grote wegen, vias regias.]

[**aalte, aale.** Het eerste woord gebruikt men te Deventer, het andere in Twente. Zij betekenen wel de pis van 't vee, dog niet zoo als die is wanneer ze gepist wordt, maar nadat ze enigen tijd in den stal gestaan heeft en met den drek der beesten vermengd is. Men schijnt oudtijds ook *aalen* gebruikt te hebben voor pissen; men zegt nog: *de koe is aan 't bloedaalen* of *bloed-aalen*, *zij bloedaalt*, *heeft gebloedaald* (vergelijk zegepraalde, gezegepraald) om te kennen te geven dat ze bloed pist of *mierig* is, zie pag. 18 {fnote*} D.i. pag. 18 van het handschrift = hier blz. 16. {/note}.]

[**aalruune.** Welke de gedaante zij van dit, nergens dan in de hersens van het godloze bijgeloof bestaande schepsel heb ik nooit gehoord, zijne geboorte wordt dus beschreven: Als een misdadiger gehangen, zijne blaas geborsten, zijn water op de aarde gelopen en in den grond getrokken is, laat men eenen hond onder de galg krabben. Die doet dat met een sterk gehuil (zo men dat hoort moet men aanstonds sterven) en daar komt een zeker schepsel voor den dag, dat kleedt men en bewaart het in zijn huis. Van die aalruune kan men telkens zooveel geld krijgen als men hebben wil. Daarom zegt men van iemand welke veel geld wint zonder dat anderen weten waarmede hij dat wint: *hij heeft ene aalruune in huis*. De oorsprong van dezen naam is mij onbekend. Mogelijk komt hij van aale (pisse) en van runnen (loopen, lekken, stollen), want dat schepsel wordt, gelijk men beuzelt, uit uitgelekte en gestolde pis geboren. Mogelijk geeft men het de gedaante van eenen ruïn, welke uit aale voortgekomen is; run-stafas waren bij de A.S. tover-tekenen, run-craeftige man: tovenaars; voor vele ewen

noemde men tooveressen in 't Latijn van dien tijd alirumnas. Filcmer reperit ibi quasdam magas, quas Alirumnas dicunt, c. Martene Vet. Scr. et Mon. Tom. IV p. 916 B.]

{p.26}

{illustratie}

J. A. DE VOS VAN STEENWIJK.

{p.27}

AANMERKINGEN OP DE LIJST VAN ENIGE WOORDEN EN SPREEKWIJZEN TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT GEBRUIKLIJK

balie. Dit woord wordt niet gebruikt voor alle soort van kuipen, maar bijzonder van die grote vaten waar in men gewoon is het linnen te wassen; men zegt een *wasch-balie*. Maar voor het kleinder soort van vaatwerk of dat van naauwer omtrek, welke men tot wijn, bier of ander vocht gebruikt of waar in men vlees, boter, groentens voor de winter etc. inlegt, neemt men nooit het woord balie maar *vat* of *kuip*.

bede dienst. Men zegt ook *bee*.

begavinge. Dit woord wordt in den omtrek van Zwolle, Campen en het verdere noorder gedeelte van Overijssel zeldzaam gebezigd, doch wanneer het gebruikt wordt, meene ik dat er een veel sterker toeval dan flaauwte of zelfs vallende ziekte door verstaan wordt en heel bepaaldelijk een aanval van beroerte.

behodt, bengelen, bentert, benk, beusen. {fnote*}Ik kan althans niet anders lezen dan *Benk, Beusen*; het schrift is echter zo onduidelijk dat er heel wel iets anders bedoeld kan zijn. {/note} Alle mij onbekend, en alhier ook niet in gebruik.

bissen. Het woord wordt in de opgegeven betekenis gebruikt, dan ik twijfele of het aangehaalde Spreekwoord wel hier van ontleend zij: men zegt toch: als de eene koe *pist*, beurt de andere de staart op. En dat dit dikwils plaats hebbe, voornamelijk wanneer de koeijen op stal zijn leert de ervarenheid.

bissingen. Ik weet niet, of men uit het enkel geval, dat de jaarmarkt te Ommen *De Bizzinge* of gemeenlijk *de bisse* {p.28} genaamd wordt, zoude mogen besluiten dat bizzinge in Overijssel jaarmarkt betekene en van een algemeen gebruik zij.

bijslag. Men zegt ook *halfslag*.

dele. Of op sommige plaatsen Delle is de dorschvloer, gemaakt van klei of leem, welke vast in een gestampt en droog geworden zijnde, een zeer goede dorschvloer is: aan wederzijden van de dele zijn de stallingen voor het vee; de plaats boven de stallingen wordt de *Hilde* geheten en dient voor berging van het uitgedorste stroo: de *Sleten* zijn lange houten, gemeenlijk sparren welke liggen op de capitale balken van de schuur (de *gebinten* of *gebonten* genoemd) dienende om het ongedorste koorn te leggen.

folmolen. Men zegt ook *vullemeule*.

enter. Voor jarig paard is alhier zeer bekend.

trippen. Vrouwe klompen van boven met een lederen overtrekzel; deze worden hier *holtsen* geheten.

gilte. In dit gedeelte van Overijssel zegt men *gelte* of *borgh* voor een gesneden varken; iemand die de verkens snijt wordt *geltesnijder* geheten; het mannetje van een varken wordt *beer* genaamd.

hobbel. Er is een spreekwijs: *eene zaak in den hobbel gooijen*, voor: eene zaak in de war brengen.

meijtijd. Wordt ook die tijd geheten, wanneer het eiken akkermaals hout gehouwen en afgeschild wordt.

miere. Bloedpissing in beesten. Te Vollenhove zegt men *weerweide: het beest is aan de weerweide*. In Drenthe zegt men: *het beest is aan de roo-meest*.

molferen. Op sommige plaatsen zegt men *hogten*.

oirdeldrager, ordeldrager. Of oirdelwijzer. Dusdanig een is in Overijssel ook niet geheel onbekend. Zie landr. Part. j Tit. 20 art. 8.

schol. Ondiep. Alhier zegt men *scholde*.

veeken. Men zegt hier een *vleken* of een *vlaken*.

voormee of **voormede.** Wordt genoemd zeker bedongen geld, dat de huurder van een boereplaats bij het ingaan der huurjaren aan den eigenaar in het gereede betaalt. {p.29}

vruchten (het land). Alhier zegt men *vreën, afvreën*; een *vree*: een heining; *het land in een vree brengen*: het land afschutten.

zomp. Wordt ook een lange smalle schuit geheten, met welk soort van vaartuigen de Overijsselsche Vegt en de Regge bevaren worden.

{illustratie} {p.30}

VERMEERDERING VAN DE LIJST VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN MEEST TE DEVENTER EN ELDERS IN OVERIJSSSEL GEBRUIKLIJK

bluete. Is een schaaps-vel daar de wol afgeschoren is.

bouwen. Het land ploegen. Dit woord wordt in dien zin meest in Overijssel gebruikt.

bongel of **bungel.** Is een langwerpig stuk hout, het welk men een hond aan den hals bindt om hem het sterk lopen te beletten; het geen men noemt: *een hond bongelen* of *bungelen*. Bij het Overijsselsch jacht-reglement worden de ingezetenen ten platten lande gelast om gedurende den besloten jachtijd hunne honden te bongelen. Kiliaan heeft binghel, fustis, stypes etc.

eek. Dus noemt het gemeene volk den azijn. Zekerlijk saamgetrokken van Edik.

gespikkeld huwelijk. Is een huwelijk aangegaan tusschen twee personen waar van de eene is van den hervormden en de andere van den Roomschen godsdienst.

jummer toe (adverbium). Bij aanhoudendheid.

kreunen. Kermen, zugten. Kiliaan heeft kreunen, kronen, groonen: conqueri, kronen: gemere.

kreute (een). Wordt een kribbig mensch genoemd. Men zegt: *het is een kreute van een keereel* voor: het is een kribbig karel.

paas. Is een ijser keten, welke aan de ploeg gedaan wordt, wanneer men met vier paarden ploegt, door welk middel de twee voorste paarden de ploeg helpen trekken.

rad. Wiel. – **ramaker.** Wielemaker.

roebol. Is een zeker soort van onkruid dat in sommige {p.31} lage hooij en weidelanden gevonden wordt, en het geen in Holland onder den naam van Hermoes bekend is.

reepe. (de). Dus wordt de ruif, waar de paarden het hooij uit eeten genaamd.

scheper of **schueper.** Schaapherder. Kiliaan heeft schaeper: opilis, pastor ovium.

scheurreldoek, voorschoot of schort.

snaarse. Dit woord wordt op sommige plaatsen alhier en voornamelijk in Drenthe gebruikt voor schoonzuster. Kiliaan heeft snarre: Sax. Fris. Sicamb. holl. nurus.

snibbe. Neuswijs. men zegt *een snibbe van een vrouw* voor een neuswijze of eigenwijze vrouw.

vrommes. Voor een vrouwspersoon. Gemeenlijk wordt het in eenen kwaden zin gebruikt. *Het is een slegt vrommes.*

vergangen. Adjectiv. voor voorleden. *Vergangen jaar, vergangen week* voor voorleden jaar, voorleden week.

scholde. (een). Wordt in Overijssel een pont geheten, waarmede de rijtuigen en paarden over een rivier gevoerd worden.

zende. Zeijzen, zeis.

ziel of **zijl.** Dus wordt in dat gedeelte van Overijssel aan Friesland grensende en doorgaans ook in Friesland een sluis genaamd. Kiliaan heeft sijle, sille: holl. fris. incile, aquagium, cataracta. {p.32}

TWEEDE LIJST VAN WOORDEN OF SPREEKWIJZEN MEEST TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT GEBRUIKELIJK

- molder.** Kleêrbak; bij Kil. *Mensurae aridae* genus, en zo in een groot gedeelte van Gelderland. Beide beteekenissen hebben iets van 't zelfde denkbeeld.
- mulder.** Houtje waar mede de strik aan het hijstouw gemaakt wordt.
- dammeren.** Struiken van Genever-boomen. *Dammer-bezien*: Genever-bezien, zie Kil. op dam-beere enz.
- rouw-ijzel.** (Ruige-ijzel), rijm, pruina, zie Kil. op ijsel enz.
- klier, kliertjen.** Halsboord van een Hembd. Misschien van den zelfden oorsprong met het Fransche collier of 't Eng. collar. De beteekenissen bij Kiliaan op klieren en op kliere: kropsweer zijn hier ook niet onbekend.
- twijg.** Teen tot het manden maaken. Het verschilt van rijs alleen zo, dat het eerste éénjaurig en het laatste tweejaurig hout is. Kil. heeft beide de woorden in een algemeene betekenis, waar in wij dezelve nooit gebruiken, wanneer ze een collective betekenis zullen hebben. Wel zeggen we *rijsjen* voor een dun takjen.
- tweernen.** Twijnen. Zie Kil. op twein.
- toessen.** Volgens de uitspraak, of tuischen: ruilen, permutare. Zo ook bij Kiliaan. Wij gebruiken ook *vertoessen* voor verruilen.
- bouwmeesterken.** Volgens de uitspraak, of bouwmeestertje: wipstaartje, motacilla. In Friesland zegt men bouwmantje. {p.33}
- barve.** Zegt men te Zwolle voor een baar, feretrum; evenwel meent men er nooit een doodbaar mede.
- balie-mande.** Een Zwolsch woord, waar men een vierkante mand mede meent, welke gebruikt word om linnen in te leggen.
- runnen.** Wordt bij de Boeren hier omtrent nog wel gebruikt voor lopen, zo van mensch als beest. Rennen.
- runneken.** Brieschen, hinnire.
- spijt.** Werk uit vlas of hennip.
- spint.** Neutr. gen. Een vierdedeel van een schepel: 't heeft geen pluralis.
- maatjen.** Een achtste van een spint.
- wagchel.** Kwartel, kwakkel.
- wandluis.** Zeer eigenaardig voor weegluis, ook bij Kiliaan.
- schande.** Kruis-zeel voor kruiers. Galg voor jongens.
- stulpe.** Pot-deksel. Ook bij Kiliaan.
- smodden, besmodden.** Vuil maken. Kiliaan heeft besmockelen in die beteekenis.
- smodde.** 't Substant. smodde of deszelfs diminutivum *smoddeken* beteekend hier een gemeen soort van tafelservietten, zoals men aan kinderen of dienstbooden geeft. Ik heb de vrouwen hooren aanmerken dat deze of geene groente *smodderig* smaakte en dat dit veroorzaakt werd door den aarden pot die te veel met vettigheid doortrokken was.
- veken.** Ook bij Kiliaan. Eene soort van horde van takken gevlogten, die men hier veel in plaats van een hek gebruikt, als ook om voor korten tijd tot een brug over een sloot te dienen.
- ruilen.** Buiten de beteekenis van permutare, die Kiliaan alleen heeft, wordt dit verbum gebruikt voor een spel der kinderen, wanneer ze, in een met de twee einden in de hoogte vastgemaakt touw zittende, agterwaards en voorwaards slingeren. Elders zegt men *schongelen* of *schommelen* enz., zie Kiliaan op schongelen. De *ruile* is het aldus vastgemaakte touw.
- brugge.** Voor boterham, zo als Kiliaan 't ook heeft, {p.34} wordt onder 't gemeen veel onder de boeren hieromstreeks altoos gebruikt.

poffen. Borgen. Men zegt: *iets op de pof haalen* of *koopen*; dat is op crediet. De verkooper word gezegt zijn waar aan den kooper te *poffen*, of 't hem *op de pof te geeven*. De soldaten gebruiken ook de term van *op de pof iets te doen*, wanneer ze iets zonder verlof hunner officieren verrigten, waar toe dat verlof nodig was, bij voorb. *op de pof trouwen, uit de stad gaan* enz.

geltensnijder. Castrator suum. Vergelijk Kiliaan op Ghelten.

dekker. Iemand die de boeren huizen met strooi of riet dekt.

pappezoeger. Volgens de uitspraak, eigenlijk pappezuiger. Een netel, die niet brandt.

oord. Een kan deelt zig in 2 mengelens, een menelen in 2 oorden. Dan het gebruik van dit laatste woord bepaalt zig niet tot natte waaren. Men zegt ook *een oord guldens*, voor vijf stuiver, en *een oord rijksdaler* voor een dertiendehalf, zie ook Kiliaan.

braspennig. Waar over Kiliaan kan nagezien worden, gebruikt men hier zeer gemeenzaam voor 10 duiten.

balg. Volg lijf of buik, vooral aan een dier, bij de boeren in gebruik. Van hier:

balg-padde. Buikpijn van een paard.

basse. De dije. Vergelijk Kiliaan op base.

bloedschrijver. Auditeur Militair.

mort. Zeer, valde, bij voorb. *mort ziek, mort lekker*. Veel bij de boeren in gebruik; in de stad hoort men 't weinig, en niet dan onder 't lage gemeen.

henker. Beteekent beul. Zie Kiliaan. Egter word het nooit eigenlijk daar voor gebruikt. Men bezigt dit woord alleen als exlamatie. Bij voorb. *Het mogt der henker! De henker neen! Wat de henker is dat!* – Men kan het altoos voor het even elegante drommel, duivel, donder etc. etc. in plaats stellen. {p.35}

hoze. Kous. Ook bij Kiliaan. Ik meen mij te kunnen herinneren dit woord ook wel door Hollanders te hebben hooren gebruiken, dan uit welken hoek dier Provincie weet ik niet.

foezel. Onder 't lage gemeen voor genever. Van hier 't algemeen gebruikelijke:

foezel-drank. Voor de spoeling van de genever stokers welke tot het voeden van verkens en andere einden dienstig is. Dikwijls wordt deze foezel-drank bij verkorting alleen *drank* genoemd. Nog van hier het mede algemeen gebruikelijke:

foezel-brander. Voor genever-stoker.

gruppe. Diepe voor, zo als dikwerf in wei- of bouwland gemaakt wordt tot afleiding van 't water. Dus het groepe van Kiliaan die dit van groepe en gruppe schijnt te onderscheiden. In 't Stadregt van Deventer 3 D. tit. A art. 42 staat groepe voor de goot die langs de stoepen loopt; doch daar voor is het thans niet meêr in gebruik.

snibbe. Spijtig, neuswijs vrouwspersoon. Van daar *besnibben*, dat is op een spijtige wijze berispen, bedillen.

snigge. Een slak. Twentsch. Ook bij Kiliaan.

stork. Ojevaar. Twentsch. Ook bij Kiliaan.

scholde, of schoolde. Ondiep. Een adverbium. Ik weet niet of 't wel adjectieve gebruikt word. Men zegt althans: de beek is hier of daar heel scholde; ik denk wegens de platheid en ondiepte van dat vaartuig.

schoften. Het poozen der handwerklieden van hun werk. *Schofttijd*, de tijd geduurende welke geschoft word. Een *schoft*, een vierde gedeelte van een dag werkens. Vergelijk Kiliaan.

schoft. Ruw onbeschaafd manspersoon.

drammen. Verb. Het verdrietig dwingen van een kind. Adject. *drammig*.

dremmen, benzen. Ik weet nauwelijks eenig onderscheid in 't gebruik dezer twee verba.

Wanneer verscheiden personen iets verrigten of zig te zamen ergens heen begeven zullen en een van allen de anderen sterker dan noodig is, of met eene zekere onrustigheid, aanzet om te beginnen of voort te maaken, zegt men van zulk eenen dat hij *dremt* of *benst*. {p.36}

Spreekwijs: *wat ligt hij te dremmen! te benzen!* Ook maakt men 'er substantiva van, bij voorb. *wat een gedrem, wat een gebens* heeft hij op zijn lijf!

te zoep en te bijt liggen. Een spreekwijs die in 't Kwartier van Vollenhove bekend is en van een land of weg gebruikt wordt, die à fleur d'eau ligt; zoep schrijf ik volgens de uitspraak. Eigenlijk zou het zijn: te zuip en te bijt. Ik weet geen beter uitlegging dan dat men hier gelegenheid heeft tegelijk te zuipen en te bijten. Schoon mij dit wonderlijk gezegt toeschijnt. **gaarden** of **gaaren.** Hof, tuin. Twentsch. De aa wordt hier uitgesproken ten naasten bij als de ou in het Engelsch woord broad. – Eng. garden; vergelijk Kiliaan op gaerde.

toffelen of **toffels.** Aardappels. Twentsch; Hoogd. Kartoffel.

lumieren. Spreekwijs: *met het lumieren van den dag*, dat is: met het aanbreken.

loensch. Ik weet niets beter, om den zin van dit adjectivum uit te drukken, dan 't barbaarsche woord traiteragtig. Men gebruikt het dikwijls van honden, ook wel van menschen. Kiliaan heeft: loen, homo stupidus etc., doch in die beteekenis ken ik ons woord niet.

groeve. *Te groeve gaan* zeggen de Boeren hier omstreeks voor ter begraafnis gaan; schoon zij 't woord groeve alleen niet voor graf gebruiken hoe zeer het daar van de beteekenis heeft. Zie Kiliaan. Het *groeve-maal* is het onthaal, welk ter gelegenheid eener begraafnis gegeven wordt.

maaksmaal. Even als 't groevenmaal alleen bij de boeren gebruikelijk voor 't huwlijksluiten.

bier. Boeren spreekwijs: *een bier geven*, dat is een gezelschap van boeren op bier onthalen.

doodbidder. Aanspreker.

vat. Op sommige plaatzen gebruiken de boeren dit woord voor een doodkist.

overluiden. Ten plattelande van Overijssel overluidt {p.37} men de dooden, dat is, men trekt één of meêr dagen een bepaalden tijd de dorpsklok aan gedurende dat een lijk boven aarde staat.

pratten. Weinig gebruikelijk dan ten aanzien van kinderen, is: pruilen. Vergelijk Kiliaan, die 't onder anderen voor superbire geeft. In der daad heeft het pratten der kinderen zijn oorsprong uit hunne beledigde hoogmoedigheid.

krikke. Taling. Ook bij Kiliaan. Dit woord opslaande, vind ik toevallig kricke-micke, q.d. kercke-micke: panis candidus in templo sacerdotibus distribui solitus etc. en herinner mij dikwijls te hebben hooren gebruiken de spreekwijs: *hij zei geen kik of mik*, van iemand die, zo als men zegt, bot stil zwijgt. Of deze dingen in eenig verband staan, weet ik niet; maar geef het ter speculatie aan de Letterkundigen.

kriewelen. Zie Kiliaan op kreuelen.

kriewelkruid. Zie Kiliaan op kreuel-kruid.

hooispringer. Sprinkhaan. Bij Kiliaan hoi-sprenger.

heerd. Bij boeren niet alleen de plaats daar 't vuur ligt, maar ook de geheele keuken, daar 't vuur gestookt wordt. Nota 't onderscheid in de spreekwijzen: Het hout ligt *aan* den heerd, maar het volk is *op* den heerd, dat is in de keuken; en daar zit men *bij* den heerd, dat is bij 't vuur.

lezen. Gebruiken de boeren voor bidden.

poesten. Blazen. Het vuur *aanpoesten*; *poester* of *vuurpoester*, blaaspijn. Ook bij Kiliaan. Dan wij gebruiken 't woord poesten ook voor hijgen, de actie van iemand die buiten adem is.

bolkhouwer. Wordt te Deventer nog de man genaamd, die gesteld is om de kabbeljauw te snijden. Doch bolk voor den visch zelve is niet meer in gebruik.

beer. Mannetje van 't verken. Zie Kiliaan.

behot. Adverb. Geheim, bedekt. Spreekwijs: *hij is zeer behot met zijn zaaken*. Ik denk dat het een verbastering is van behoed, behoedzaam.

bokze, bokzen. Broèk. Ook bij Kiliaan.

ploeren, pluuren, afpluuren. Bij voorb. een {p.38} bot pluuren, d.i. een been kluiven. Vergelijk Kiliaan op pluisen.

pieren. Foppen, misleiden. Kiliaan heeft piere voor een strik, waar mede men wild vangt, welk daar door zeker ook misleid wordt.

weesjen. Prieeltje, zomerhuisje. Dit woord heb ik omstreeks Elburg hooren gebruiken.

klakkeloos. Alleen daarom, expres. Men hoort dit, hier althans, niet dikwijls.

klikken, of verklikken. Beklappen. Meest onder de kinderen in gebruik, die den scheldnaam van *klink-spaan* geven aan den genen, die klikt. – *Verklikker* noemt het gemeen den geauthoriseerden, die wegens de pagters aan de poort op het sluiken agt geeft.

liero. Een jongens spel op 't ijs, bestaande in tegen elkander in te loopen, zo dat die van den eenen kant komen, de anderen in 't voorbij lopen moeten vangen.

harrewitzen. Een jongens spel op 't land, waar in de een den anderen moet vangen.

bonge. Trommel, ook wel blik geheten. Bij Kiliaan vind ik bonghe, tympanium; doch wij gebruiken het voor het huijsraad, en geenszins voor het muziek-instrument. Nog geeft men hier de naam van *bonge* aan een zeker vischnet op hoepels gespannen en met een nauwe opening voorzien, waar door de visch wel in maar niet uit kan komen. Ik meen dat men het in Holland een fuik noemt.

bandel. Hoepel. Vergelijk Kiliaan op bandelen, welk woord wij egter in den zin dien hij opgeeft niet gebruiken. *Bandelen* is hier het met hoepels spelen der kinderen.

ranselen. Slaan, afkloppen, rossen.

motte. Zeug, zoogend verken. Ook bij Kiliaan.

luk. Een luk of lukjen heb ik meermalen hooren gebruiken voor een poosje, dat is een korten tijd: maar nooit in Kiliaans algemeener beteekenis van klein.

manges. Ondertusschen.

zul. Twentsch; dat is dorpel; waar voor men anders in Overijssel *drumpel* zegt. Zie Kiliaan op suile. {p.39}

donne. Dronken. Twentsch. Men zegt: *de karel is donne*, doch ik geloof niet, dan men zegt: een *donne karel*.

meiworm. De gewoone mei-kever.

dale. Iets dale zetten of leggen, dat is neder zetten etc.

tuk. Zak in eenig gedeelte van een mans kleeding. Een boersch woord. Algemeener van gebruik in 't boertige. In Drente zegt men *busse*, waarvan Kiliaan een andere doch gelijkformige beteekenis geeft.

naaszak. Of eigenlijk denk ik naatzak. Wordt hier veel gebruikt voor 't eenvoudige zak, te weeten wanneer die tot de kleeding van een man of vrouw behoord.

willemoeds. Met opzet. Zie Kiliaan op willemoedigh.

reupen. Ongetwijffeld van de zelfde afkomst met *roppen*, welk in onze eerste Lijst voorkomt, en ook van de zelfde beteekenis: doch deze beide woorden worden in verschillende gelegenheden gebruikt. Men zegt van een stoeiend, onbezuïsd kind, bij voorb. dat het zig de kleëren van 't lijf reupt, doch men zou niet kunnen zeggen, dat het een ander de kleëren van 't lijf reupte: om dit laatste uit te drukken zou *roppen* beter te pas komen.

reiden. 't Hakhout (akkermaals hout, zie onze eerste Lijst) opsnoejen.

reiden, of uitreiden. Kammen met een wijden kam.

reiden. Voor reeden. Linnen reiden. Bij Kiliaan parare.

reppelen. De daad van den beer of 't mannetjes verken in 't paaren. De beer reppelt, de hengst klimt, de bul springt, de hond speelt.

reu. Bij Kiliaan reud etc.: canis mas.

reuten. Het vlas reuten, of in de reute zetten; zie Kil. op rotte.

ruit. (Men spreekt het uit als *roet*, doch veel korter dan wanneer men roet uit den schoorsteen meent): onkruid. Zie Kil. op ruiten. De Landlieden zeggen ook wel *roeën* voor wieden.

roeze. Iets *in de roeze kopen*, per aversionem emere. Hij *roest er mede*, d.i. hij verkoopt het niet bij de maat of 't gewigt, maar bij den hoop.

{p.40}

{illustratie}

Een bladzijde plantennamen. {p.41}

roezemoezen. Ravotten, stoejen, wild spelen, of iets diergelijks. 't Valt moeilijk dergelijke woorden te bepalen. Men gebruikt ook het subst. *roezemoes*, bij voorb. *'t is een regte roezemoes van een jonge.*

scheurwortel. *Consolida Major.* Smeerwortel.

hondebloemen. *Dens leonis.* Paarden kankerbloem.

watervlier. *Ebulus sambucus.* Wilde vlier.

vrangwortel. *Helleborus niger.* Zwarte nieswortel.

libbestok of **lubbestok.** *Levisticum Lavas.*

oogenklaar. *Chelidonium majus.* Stinkende gouwe, schellekruid.

kruij door den tuin. *Hedera terrestris.* Hondsdraf, aardvijn.

jagtuivvel. *Hyperricum,* St. Jans kruid.

bruinen-beerend. *Mentha aquatica.* Watermunte.

onze lieve vrouws bedstroo. *Serpillum vulgare.* Wilde thijn. Kwendel.

slogterop. *Dulcamara.*

hoe langer hoe liever. Kwalsterhout.

oogensteen. *Vitriolum album.* Witte vitriool.

hanepoot. *Imperatoria.* Meesterwortel.

citroen-kruid, schotkruid. *Abrotanum.* Herb. Averoen. Averuit.

bramen. *Genista.* Brekkappers.

vaanappel. *Colocynthis.* Coloquint-appel.

staverzaad, luiszaad. *Semen Staphis Agriae.* Monnikenpoeder. Lubkruid.

wormkruid. *Semen tanacetum.* Boeren Wormkruid. Rijnvaren.

kukkele, kukkeleboonen, kokkelbezen. *Coculus Indus.* Indiaansche bezen.

bloemen van baai. *Flores Verbasci.* Bloemen van Wollekruid, van Toortskruid.

keldermotten. *Millepedes.* Pissebedden.

walraad. *Sperma ceti.* Walschot. {p.42}

teile. Platte, ronde, houten bak, de gedaante van een schotel hebbende.

spont. Stop op het bom-gat van een ton. Zo ook *spont-gat.* Zie Kiliaan op spongie.

zije. Teems. Zie Kiliaan op Sijghe.

sprokkels, sprikkels. Dunne, afgefallen takjes van boomen. Van hier *sprokkelen* erb. voor de sprokkels oprapen. Men zegt evenwel niet sprikkelen.

airen. Verb. Een boer zou Ruth II vs. 3 dus vertalen "zo ging zij heenen, ende kwam, ende *airde* agter de maaiers".

tuig. Nomen collectivum voor allerhande kleeding.

buikziek. (Uitspraak boekziek.) Beurzig; van vrugten sprekende.

arend. Het mannetje van de duiven.

minne. Het wijfje onder de duiven.

eendevlot. (Uitspraak endevlot.) Eendekroos.

doek. Zeer gebruikelijk voor linnen, zo lang het niet tot kleeding vermaakt is.

zeege. Geit, wijfje van den bok.

fommelen, verfommelen. Als men eenig linnen, klederen of diergelijk goed zo onagtzaam zamenpakt, dat het kreuken moet, wordt men gezegt te *fommelen* en het goed te *verfommelen*.

wijjer. Visch-wijjer, voor vijver. Twenthsch.

keukelen. Tuimelen, buitelen. Kiliaan heeft kokelen in een ruimer beteekenis voor histrionem agere. Men ziet dus de etymologie voor al als men zijn aanwijzing op 't woord guichelen hier mede vergelijkt.

wiê. Volgens de uitspraak, bij contractie voor *wiede*, teen met een oog, waar mede men takkenbosschen enz. zamenbind. Dewijl de takken van den wilgeboom hier toe veel gebruikt worden is de Etymologie ligt op te maken. Zie Kiliaan op *widde*. In Munsterland zegt men nog *wiede* voor *wilge*. {p.43}

DERDE LIJST VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN MEEST TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT GEBRUIKELIJK

keukelen. Tuimelen. De jongens keukelen over den kop. Of het van *gochelen* komt, weet ik niet, maar voor *begochelen* zegt men hier *bekeukelen*. – Hoogd. *Caukeler*, *Gaukler*, *Cauculator*, *Fascinator*.

kipze. Muts. In den boertenden stijl.

kallen. Wordt ten plattelande voor praten gebruikt. Het woord is bekend genoeg. Bij *Slichtenh.* *Geld. Gesch.* bl. A 12 vindt men *kallinge*.

begorsselen. Wanneer het water begint te bevrozen en als met een dun zeer buigzaam vlies overdekt wordt, zegt men dat het begint te *begorsselen*.

wiê. *Wiede* is bij Kiliaan *vimen* en *funis*. De zin waar in wij *wiê* gebruiken voegt beide beteekenissen te zamen, want wij nemen 't voor een teen, welk en in plaats van een touw gebruikt, om hout enz. zamen te binden.

reppelen. Klauteren zonder in de hoogte te komen. Dit is, hoe gebrekkig, de beste omschrijving die mij invalt. De kinderen *reppelen* dikwijls op de stempels van de stoelen.

schorrij-morrij. Een woord welk minagting en mengeling uitdrukt. Voorbeelden: *schorrijmorrij van volk*, *slegt volk*. Een korf met onderscheidene soorten van appelen ziende, zoude men zeggen: dat is allerlei *schorrijmorrij* door malkander.

telder. Tafel-bord. Bij 't gemeen in de steden veeltijds, bij de Boeren bestendig in gebruik.

haal. Adject. Bij Kiliaan *exsuccus*. Dus zeggen wij *een haale wind* voor een schrale, uitdroogende. {p.44}

haal. Substant. Werktuig, dienende in plaats van een keten, om den pot aan te hangen en uitgetakt om den pot te kunnen hooger of lager hangen. Kiliaan vertaalt het door *climacter*. *Haalboom* is het ijzer, waar aan 't *haal* of de keten in den schoorsteen vastgemaakt wordt.

horrel. Adject. Dit wordt gebruikt van houtwerk, welk, door droogte te sterk gekrompen, kwalijk in elkander sluit. Inzonderheid is 't in gebruik van kuipers werk. *Een horrel vat*.

weeme. Predikants huis ten platten lande, zie ook Kiliaan, en A. de Rooij *Mengelstukjes*.

wimme of **wieme.** Juist als bij Kiliaan, de plaats, daar 't gerookte vleesch opgehangen wordt.

arkzel papier. Vel papier.

hilligen. Kinderprinten. Ongetwijffeld dus nog genoemd, om dat ze voormaals de beeltenissen der Heiligen vertoonden. De boeren zeggen nog wel *hillig* voor heilig.

rachen of **ragchen.** Twentsch. Op iemand iets te zeggen hebben, kwaadspreken. De phrasis is *op iemand rachen*. *Rachen*, Hoogd. is *wreken*. De liefhebbers van 't etymologiseren mogen 't om mijnent wil wel van Kiliaans *rach*, *raghe* of *ragh*, *aranea*, afleiden.

spijker. Heeren-huis op een buiten plaats. In 1674 eischten de Munsterschen van de burgers der Overijsselsche steden een belasting onder den naam van *Spijkerstuij*. *Silvius Saken* van Staat X B. bl. 52. Vergelijk Kiliaan op *Spijker*.

snaar. Wakker, ter deeg. Voorb. een *snaar karel*; dat gaat 'er *snaar* op aan. Dus adject. en adverb.

kolde. Bij boeren zeer gemeen. Koorts. *Kold* is hier de uitspraak van *koud*.

dudels, zwanenbrood. Twee namen van de zelfde waterplant, die als *salade* gegeten wordt.

weerts. Een hamel. Zie Kiliaan op *weder*.

rellik. Zindelijk. Dan dit is veelligt een verbastering van *reinelijk*.

ral, rellen. *Ral*, Adject. *snapachtig*. *Rellen*, *snappen*. Zie Kiliaan. {p.45}

roer. Ook wel *vuur-roer*, snaphaan. Zie Kiliaan.

roedendragers. Stads boden, die bij plechtige gelegenheden voor de Magistraat met roeden uitgaan.

gust. Onbevugt. Een guste koei. Zie ook Kiliaan. Van een paard wordt het niet gebruikt.

greulen. Meesmuilen.

hard. Gezond, sterk.

komme. Koker van hout of steen, onder den grond doorlopende, en tot een waterleiding dienende.

koeme. Houten bak van de looiers, in de aarde gemaakt, om de huiden in te zetten.

zwil. Eelt; bij Kiliaan ook swil.

opstulpen. Stulp is een potdeksel; *opstulpen* is een ding boven een ander dekken.

balstuurig. Of *baloorig*. Van een kind, paard enz. welke kwalijk te bestieren zijn. Kiliaan heeft het laatste, maar in eenen andere zin.

nagelhout. (Uitspraak *neegel-holt*, ee als de Grieksche *êta*). Dus noemt men de spieren uit de bil van een rund, welke in den rook gehangen worden.

polven. Hard slaan, kloppen. Kiliaan heeft polveren, in pulverem redigere. Van hier *polveiën*, hielen van de schoenen.

eenerhandig. Eigenzinnig. Dit woord sluit ook eenigermate het denkbeeld van droefgeestigheid in.

krimpe. De maag van een vogel.

slim. Adject. Wij gebruiken 't niet alleen voor loos, vafer, subdulus zo als Kiliaan heeft, maar ook voor een hoogen graad van ziekte. Bij voorb. *hij is zeer slim*, d.i. zeer ziek. Men zegt ook in 't gemeen, dat is slim, slimmer, of het slimste, voor: dat is erg, enz.

kaên. Schijnt gecontraheerd van kanen. De overblijfsels van uitgebraden vet. Van deze *kaên* maken de kaarsmakers *kaên-brood*, ook wel *kaars-koek* genoemd, veel gebruikt om honden te voeden.

glint, rikking. Afschutzel, gemaakt door palen of staken in den grond te zetten, en dan smalle planken, latten of {p.46} takken horizontaal daar tegen vast te maken. Zie Kiliaan op glend.

waê. Contracte van *wade*. *Waê van 't been*, poples. Ons gebruik verschilt dus van Kiliaan die het door sura vertaalt.

wanken. Wordt op sommige plaatzen ten platten lande voor *gaan* gebruikt.

weepe. Teen of ander diergelijk hout te zamen gebonden, om de onderste vastigheid van een wal langs een gragt enz. te maken. Fr. saucisson.

gloepe. Subst. Juist als bij Kiliaan, zeker vogelnet, doch het verbum *gloepen* gebruiken wij niet zo zeer voor insidiari als om de phijsionomie uit te drukken van iemand, die op zijn luimen ligt. Even eens dient het adverb. *gloeps*. Dus zeggen wij, *hij zit te gloepen*, *hij ziet er gloeps uit*. Ook adjective *een gloeps karel*, dien men mede substantive een *gloepert* heet.

gorsselen. Het rogen brood een korten tijd in den oven geweest zijnde, wordt er uitgenomen en *gegorsseld*, dat is, door middel van een kwast met water bestreken, waar na men 't gaar bakt.

stortebollen. Over 't hoofd tuimelen, een kinderspel. Twentsch.

spreu. Uitgedroogd en daar door bros geworden. De landlieden klaagen ook wel dat het koorn in den oogst te *spreu* is en daardoor bij 't inzamelen te veel wegvalt. Hoogd. sprö, mager, zwak.

etgroen. Volgens de uitspraak; anders, gelijk bij Kiliaan, eetgroen. Na-gras. Gras welk eens gemaaid geweest is.

beteun. Schaars.

nijdsch. Adject. en adverb. Ik twijffel niet of dit komt, zo wel als *nijdig*, van *nijd* af, doch de betekenis is zeer verschillend. Men gebruikt het vooral van iemand, die een ander buiten reden pijn aandoet. De kinderen, met elkander stoeiende, beschuldigd de een den ander niet

zelden van *nijdsch* te zijn of *nijdsch* te spelen. Evenwel is de modificatie van buiten reden niet altoos in het denkbeeld aan dit woord gehegt; men zegt ook, *hij sloeg er nijdsch op* in 't gemeen. {p.47}

nievers. Zeer gemeen voor nergens. Bij Kiliaan leest men *niewers*.

eikelworm, eekelworm. De gewoone mei-kever. Denkelijk ontstaat deze naam uit de gedaante en kleur van 't beestje.

mismas of **gemismas.** Verwarring.

oolijk. Wordt gebruikt niet alleen voor vafer, astutus gelijk Kiliaan heeft op oodelick, maar bij de boeren beteekent het ook *ziek*.

strumpen. Over-koussen zonder voeten. Zie Kiliaan op strompe.

veemen. *Een naald veemen*, een draad door het oog der naald steken.

gieren, gunzen. Beiden in de beteekenis als bij Kiliaan op ghieren, avide petere, inhiare.

klik. Op 't half kwartier hoort men te Zutphen een of twee kleine klokslagjes, en dit noemt men *klik*. Dus zegt men bij voorb. *klik voor zeven*. Vergelijk Kiliaan op klick. **klikke.** Subst. Dit woord gebruikt men, om een stijf onbeschaafd vrouwspersoon uit te drukken. Misschien komt het bij overdragt van klick bij Kiliaan clava. Veeltijds voegt men er het adjectivum heel bij, en zegt *een heele klikke*.

blij. *Iemand blij hebben* zegt men kortswijlende voor iemand lief hebben.

podde. *In de podde raken, komen, zijn*. Van menschen, die verslorderen of dingen die slorzig behandeld zijn of worden. Hier van ook *podderig* voor slorzig, morssig, ongedaan, en 't verbum *verpodderen*.

bluisterig weder. Onstuimig weder. Kiliaan heeft bluisieren, maar in een andere beteekenis. – To bluster, Eng.

krensselen. Verb. Dit woord is, gelijk meêr anderen, die alleen in bijzondere omstandigheden gebruikt worden, moeilijk te omschrijven. Men gebruikt het van iemand, die zig verveelt of dien het geene hij hoort of ziet, onaangenaam is, en die het zelve door zijne uiterlijke houding doet bemerken.

kruk of **krok.** Kerf in een hout. {p.48}

laar. Flauwhartig. Kiliaan heeft laere, inanis, vacuus, en de flauwhartigheid is wel een uitwerkzel van een ledige maag.

lark-paal. Grens-paal. Een paal, om de afscheiding van twee landen uit te perken. Ook gebruiken wij het verbum *laken*, om de rigting van de grenzen uit te drukken. Bij voorb. *De paal A laakt op den paal B*, dat is, een lijn, tusschen de paalen A en B getrokken, wijst de grenzen aan. Lae, lag, lags, lax, Leges, quasi qua legem dat de confinibus. Gloss. Teut. Schilteri.

verspogten. Verstikken. Van onbezielde dingen namelijk, als van hout etc. **verpleegen.** Van alle noodwendigheden verzorgen. Weeskinderen worden in het weeshuis verpleegd. – Hoogd. Pflege, cura.

tuur-hout. Stijl, waar aan de runderen op de stallen gebonden worden. Zie Kiliaan op tuier.

doddekuikentjen. Dus noemt men boertende het jongste kind, om aan te duiden, dat er de ouders mal mede zijn.

besmullen. Ook wel bij verkorting *smullen*, bemorssen. *Smullig* adj. of *besmuld*, bemorst.

smuisterig. Het zelfde als *smullig*. Zie Kiliaan op smuisteren. Dit wordt ook wel van 't weder gebruikt, als de lugt vogtig en regenagtig is.

daze. Onvernuftig en traag vrouwspersoon. Vergelijk Kiliaan op daes enz. **weerzaam.** Wordt gebruikt van spijs, die schielijk tegenstaat. Ook heeft men 't verbum *weeren*. Bij voorb. *die kost weert mij*, dat is ik kan er weinig of niet van eten zonder dat hij mij tegenstaat.

malle schelling. Een zestehalf.

stoete. Onbeschoft vrouwspersoon.

drie-egge. Stijfhoofdig mensch. Of dit iets gemeen heeft met het geen ik in mijn eerste lijst op *Dun-egge* aangetekend heb, laat ik den Etymologisten over.

ozewold. Domoor, lompert. {p.49}

stobbe. De wortel van den boom, welke in den grond gebleven is na dat de boom gekapt is.

stob of **stop.** *Op een stop.* Dat is, aanstonds.

pleeren. (De uitspraak van ee als de Grieksche êta.) Plengen. Waarschijnlijk alleen een verbastering.

keuzeken. Ook wel *keuzelen.* Mallen zegt men in Holland. Misschien een verbastering van liefkoozen.

schijntjen. Quitantie van betaalden impost. Ook wel *schijn*; N. Gener. **keezebriefken.**

Rekeningje van schoolgeld. Eigenlijk kiesbriefje, omdat op sommige scholen een kind, welk het rekentje betaalt, verlof krijgt, en nog een ander kind kiezen mag om in dat verlof te deelen.

oogenslag. Oogenblik; bij Kiliaan oogh-opslag.

ruissen. Stoeien, geraas maken als de kinderen doen. Zie Kiliaan op ruischen. **kanthaken.**

Alleen gebruikelijk, zo veel ik weet, in deze eene spreekwijs. *Iets bij de kanthaken krijgen,* voor iets bij de hand of in gereedheid krijgen of iets aanvatten. In een boertenden stijl.

vinner. Dit woord is niet meêr in gebruik, doch het in onze Stads Resolutien van 1675 gevonden hebbende in de beteekenis van keurmeester van beesten, oordeelde ik het hier een plaats te verdienen.

glieve. Reet. Voorb. hij keek door de glieve van de deur.

priesten. Op de felicitatie-dagen ter gelegenheid van een huwlijk, was het in vroeger dagen de gewoonte, dat de bruid in het voorhuis zat en daar de gelukwenschingen van alle de inkomenden ontving, welken daarop in de kamer doortraden doch haar zitten lieten; en hier moest de bruid blijven zitten, tot dat elk die verwacht wierd binnen was. Om dit bedrijf der bruid uit te drukken, zeide men, dat *zij zat te priesten.* Dit is mij door een zeer oude vrouw, die het nog geheugde, verhaald. – Iemand, die in gezelschap zeer stil zit en niet tot het gesprek toebrenge, wordt nog heden gezegd *te zitten priesten.* – *Priester* Gloss. germ. dilatatus, sich brusten, pralen, grosz {p.50} spreken, stoltz werden. Kan het een verbastering zijn van prijken bij Kiliaan dare se spectandum, of kan het komen van prootsch bij Kiliaan superbus? Dit laatste heet in goed Deventersch *pruts.*

tuin. Beteekent hier nooit den hof, maar wel een van teen of ander hout gevlogten heining, die den hof of iets anders afsluit. Vergelijk Kiliaan.

stijperig. Halstarrig, prattende. Van een kind gesproken. Van hier 't verbum *stijperen.*

bleukerig. Adj. Spijs, die naar den rook smaakt, smaakt *bleukerig*; blaeken, flammare, bij ons *bleuken.*

biszen. De actie der runderen met een opgekromden staart door de weide huppelende. Van hier het spreekwoord *als de eene koe bist beurt de andere de staart op* om de navolging van eens anders doen uit te drukken. – Biszen wordt ook gebruikt van iemand, die gestadig heen en weder loopt en de vertooning van groote drokte maakt. In 't steedje Ommen wordt een jaarmarkt gehouden, waar een groote toevloed is, doch waar de koophandel binnen weinig uren verrigt is. Deze heet de Ommer bissinge, ongetwijffeld wegens de groote drokte en beweging.

{illustratie}